

ANCIENT ANATOLIAN MYTHS AND TALES

ძველანატოლიური მითები და ზღაპრები

MAIA GAMBASHIDZE

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University,

Ass. Prof., Tel.: 599960904

maia.ghambashidze@tsu.ge**ORCID** 0000-0002-1008-2869**NINO GAMBASHIDZE**

Dr., Ass. Prof. of New Vision University

Tel.: 599909110,

ngambashidze@newvision.ge**ORCID**: 0000-0002-8084-7185**Abstract**

The myths and fairy tales presented in this collection originate from various sources and are written in the Hittite language. Many of the texts have been preserved only in fragmentary form, making their restoration and reconstruction a challenging task in numerous cases. Nonetheless, we believe that these stories will pique the interest not only of folklorists, but also of a broader readership fascinated by myths, fairy tales, and the ancient world.

Keywords: Hittites, Hattians, Ancient Middle East, Ancient Anatolia, Hittitology, Assyriology

მაია ღამბაშიძე,

ივ. ჯავახიშვილის თბილისის

სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

დოქტ., ასოც. პროფ., ტელ.: 599960904,

maia.ghambashidze@tsu.ge**ORCID** 0000-0002-1008-2869**ნინო ღამბაშიძე**

ისტორიის დოქტ., ნიუ ვიჟენის უნივერსიტეტის ასოც. პროფ.

ტელ.: 599909110,

ngambashidze@newvision.ge**ORCID**: 0000-0002-8084-7185**აბსტრაქტი**

მოცემულია ხეთურ ენაზე შესრულებული სხვადასხვა წარმოშობის მითები და ზღაპრები. ტექსტები უმეტესად ფრაგმენტული სახითაა შემორჩენილი და მათი აღდგენა-

რეკონსტრუქცია, ხშირ შემთხვევაში, მეტად რთულია. ამის მიუხედავად, ვფიქრობთ, რომ ინტერესი მათ მიმართ არა მხოლოდ ფოლკლორისტებს ექნებათ, არამედ მითებითა და ზღაპრებით, ასევე, ძველი სამყაროთი დაინტერესებულ მკითხველთა უფრო ფართე წრეს იპოვნიან.

სამიეზო სიტყვები: ხეთები, ხათები, ძველი ახლო აღმოსავლეთი, ძველი ანატოლია, ხეთოლოგია, ასირიოლოგია

შესავალი

მითი გონების ლიტერატურული და შემოქმედებითი ნაყოფია. მას საზოგადოება ქმნის მაშინ, როდესაც დგება მისი ერთიანობის, თვითგამოხატვისა და სხვა საზოგადოებებთან ურთიერთობის საჭიროება.

აღსანიშნავია, რომ ხეთების დედაქალაქ ხათუსას (თან. ბოლაზქოი, თურქეთი) ბიბლიოთეკაში (ქ.წ. II ათასწ.) ინახებოდა არა მხოლოდ ხეთური, არამედ ბაბილონურ და ხურიტულ ენებზე შესრულებული მითებიც. ეს კი მოწმობს იმ ფაქტს, რომ ხეთების დედაქალაქში არა მხოლოდ ხეთურ ენაზე საუბრობდნენ, არამედ, როგორც ნებისმიერი დედაქალაქისთვის არის დამახასიათებელი, იგიც მრავალენოვანი ქალაქი უნდა ყოფილიყო.

აქ ერთადაა შეკრებილი ხათური, შუმერულ-ბაბილონური, ხურიტული, უგარიტული, ქანაანური ლიტერატურული ნაწარმოებები და მითები. ჩვენამდე ნამტვრევებად მოღწეულ თიხის ფირფიტებზე შესრულებული საკმაოდ რთულად გასაგები და ნაწერები ერთმანეთისგან ძირეულად განსხვავდება სტილით, თემატიკით, მოტივებითა და მოქმედი გმირების მახასიათებლებით.

რაც ყველაზე საინტერესო და მნიშვნელოვანია, ხეთების დედაქალაქში ასევე შემორჩენილია ზღაპრები ადგილობრივ, ძველანატოლიურ ხათურ ენაზეც. როგორც ჩანს, ანატოლიაში მოსულმა ინდოევროპელმა ხეთებმა გაიცნეს და გადაიღეს აქაური ადგილობრივი მითები და ლეგენდები, რაც დასტურდება კიდევ ქრონოლოგიურადაც - უძველეს ფენას სწორედ ხათური ადგილობრივი მითები და ზღაპრები წარმოადგენენ. შესაბამისად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ხეთური მითები დაფუძნებულია იმ უმდიდრეს ლიტერატურაზე, რომელთაც ვხვდებით სხვადასხვა ხალხებისა და რეგიონების ყველაზე მრავალფეროვან მითოლოგიურ წარმოდგენებს.

საინტერესოა, რომ ხეთები მითებს ძირითადად მუსიკალური ინსტრუმენტების თანხლებით მღეროდნენ.

ილუიანქა¹

მითი თარიღდება დაახლ. ქ. წ. მე-13 ს.-ით. იგი იკითხებოდა ბუნებისა და ნაყოფიერების დღესასწაულის დროს (ე.წ. „პურულის“ დღესასწაულზე) და მისი კითხვის მიზანი იყო, წვიმისა და ნაყოფიერებისთვის ამინდის ღვთაების გამოხმობა, რათა ბუნებას გაემარჯვა

¹ ტექსტი (CTH 321): [² გაზაფხულის ძველანატოლიური \(ხათური\) დღესასწაული - EZEN Puruliyas. ტარდებოდა ქ. ნერიქში და ეძღვნებოდა მიწის ქალღვთაება *ჰანაჰანას* \(შდრ. ბიბლიური *ჰანა*\), რომელიც ახალ მეფეზე დაქორწინდა. პურულის ფესტივალის ცენტრალური რიტუალი ეძღვნება ჰექა-ქუხილის ღვთაების თეშუბის მიერ გველემპაპ ილუიანქას განადგურებას.](https://www.hethport.uni-uerzburg.de/txhet_myth/intro.php?xst=CTH%20321&prgr=&lg=DE&ed=E.%20Rieken%20et%20al; Beckman G. (1982), 11-25; ders., (1989) 104-140; Haas V. (1982); ders. (1977); Hoffner A. (1990); Jakob-Rost L. (1977), 27ff.; Zimmern H. (1924), 430-441.</p>
</div>
<div data-bbox=)

სიკვდილზე და გაზაფხულზე აღორძინებულიყო სიცოცხლის წლიური ციკლი. ამ კუთხით, ეს მითი შეიძლება შევადაროთ ბაბილონურ შესაქმის მითს, თუმცა, ლიტერატურული სახით, იგი უფრო მარტივად არის გადმოცემული.

„ასე ამბობს ქილა, ქ. ნერიქის ამინდის ღვთაების მსახური³, ცის ამინდის ღვთაების პურულის (დღესასწაულისთვისაა ეს) სიტყვები. თუკი ასე იტყვი: „ქვეყანა უნდა გაიზარდოს და აყვავდეს, ქვეყანა დაცული უნდა იყოს“ და (ქვეყანაც) გაიზრდება (და) აყვავდება, უნდა აღინიშნოს პურულის დღესასწაული.

როდესაც ამინდის ღვთაება და გველეშაპი ილუიანქა ქალაქ ქისქილუსაში (ერთმანეთს) ებრძოდნენ, გველეშაპმა⁴ ილუიანქამ დაამარცხა ამინდის ღვთაება.

მაშინ ამინდის ღვთაება შეევედრა ყველა ღვთაებას: „მოგროვდით ჩემთან!“ და ინარამ დაიწყო დღესასწაულისთვის მზადება.

მან ყველაფერი დიდად მოამზადა: ღვინიანი ქვევრები⁵, მარნუვანთ-ლუდიანი⁶ ქვევრები, ვალხი-ლუდიანი⁷ ქვევრები. ქვევრები პირამდე იყო სავსე.

ინარა გაემურა ქალაქ ციგარათაში. (იქ) შეხვდა ხუფასიას, ადამიანს.

ინარამ ასე (უთხრა) ხუფასიას: „მე აქეთურ-იქითურს ვამზადებ, დამეხმარე“.

ხუფასიამ ასე (მიუგო) ინარას: „თუკი შენთან დავწვები, მაშინ შეგისრულებ სურვილსო“. და დაწვა მასთან.

ინარამ მიიყვანა ხუფასია, დამალა და მოემზადა. გველეშაპ ილუიანქას ორმოში⁸ ჩასძახა: „აქ დღესასწაულს ვიხდი, ამოდი საჭმელად და სასმელადო!“

ამოვიდა გველეშაპი ილუიანქა თავის შვილებთან ერთად. მათ ჭამეს (და) დალიეს. ყველა ქვევრი გამოცალეს⁹ და წყურვილი მოიკლეს.

შემდეგ აღარ მოუნდათ ჭაში უკან დაბრუნება. ამ დროს მოვიდა ხუფასია (და) თოკით მიაბა გველეშაპი ილუიანქა. მოვიდა ამინდის ღვთაება და მოკლა გველეშაპი ილუიანქა. ღვთაებანი კი მის (გვერდით) იყვნენ.

³ LUGUDU₁₂ – ღვთისმსახური, ღვთისაგან ცხებული, anointed one, anointed priest, Gesalbter, Ünal A. (2007) 137.

⁴ შდრ. ხევსურულ მითოლოგიაში გველეშაპისა და ღვთაების ბრძოლა, რომელიც ყოველთვის ღვთაების გამარჯვებით სრულდება.

⁵ DUGpalhi-/palha-, ფართეთავიანი დიდი სასმისი? ქვევრი?, a vessel, cauldron, amphorae, Kessel, Amphora; palhi- wide, breit, Ünal A. (2007) 505.

⁶ marnu-/marnuwant- a kind of beer, ein Getränk, Gerstenbier?

⁷ walhi/walahi- a cultic beverage, ein kultisches Getränk, LUGwalhiyala-, walahhiyala- one who prepares, offers or serves the walhiḥdrink or producer of it, Ünal A. (2007) 782.

⁸ hatessar-/hantessar – hole in the ground, offering pit, hollow, bothros, Loch, Höhle, Erdloch, Opfergrube, Zugang zur Unterwelt, Ünal A. (2007) 201.

⁹ შდრ. ხევსურულ მითოლოგიაში დევები რომ ეტანებიან ლუდს.

ინარამ ქალაქ თარუქის ქვეყანაში კლდისგან სახლი აიშენა და ხუფასია (იმ) სახლში დასახლდა. ინარამ უბრძანა: „როდესაც ყანაში წავალ, ფანჯრიდან არ გამოიხედო, თორემ თუ გამოიხედები, შენს ცოლს (და) შენს ბავშვებს დაინახავო“.

ოცი დღე გავიდა და მან მაინც გაიხედა ფანჯრიდან და დაინახა თავისი ცოლი (და) ბავშვები.

და როდესაც ინარა ყანიდან დაბრუნდა, შესჩივლა: „უკან სახლში გამიშვიო!“

მაშინ ასე (მიუგო) ინარამ ხუფასიას...: „წადი ... ამინდის ღვთაების მინდორი ... და მას ...

ინარა მივიდა ქალაქ ქისქილუსაში და როგორც მან თავისი სახლი (და) ტალღებიანი¹⁰ ზღვა ჩააბარა მეფეს ხელში. რადგან პირველ პურულის დღესასწაულს ვზეიმობთ - (განა) მეფის ხელი ინარას და ტალღებიან ზღვას შეაჩერებს?

ცალიანუს მთა უპირველესია ყველას შორის. როდესაც ნერიქში წვიმს, მაცნეს ნერიქიდან მოაქვს ფურნის პური¹¹

ცალიანუს მთიდან გამოიძახა წვიმა (და) ფურნის პური მოუტანა მას. დადო -ზე და მას ... იგი. და იგი ....

რადგანაც (ასე) უთხრა. გველეშაპმა ილუიანქამ დაამარცხა ამინდის ღვთაება. მან აიღო გული და თვალები. ამინდმაც .... იგი ....

მან ღარიბის ქალიშვილი ცოლად მოიყვანა და გაუჩნდა ვაჟი. ხოლო როდესაც იგი გაიზარდა, ცოლად გველეშაპ ილუიანქას ქალიშვილი მოიყვანა.

ამინდმა¹² დაავალა ვაჟს: „როდესაც შენი ცოლის სახლში მიხვალ, მოსთხოვე მათ გული და თვალები¹³“.

¹⁰ hunhuesnu- wave, Woge, Welle, Ünal A. (2007) 229-230.

¹¹ harši = NINDAKUR4.RA – thick loaf of bread; dickes Brot; DUGharši- storage jar, bowl, jar of liquids, pithos, Ünal A. (2007) 186; შესაძლებელია, ეს ყოფილიყო ქურაში, თიხის ჭურჭელში გამოცხვარი პური, რისი მაგალითიც გვაქვს ახლო აღმოსავლეთსა და ეგვიპტეში: Restelli F. B., Mori L. (2014), 39-56; Chazan M., Lehner M., (1990), 21-35.

¹² მზაკვალებს თავისი უფროსი ჰყავთ, რომელიც მათ ხელმძღვანელობს, აძლევს სათანადო დარიგებას, აწინაურებს ღირსეულებს, ამდაბლებს ჩამორჩენილთა და უღირსთა. ამ უფროსისათვის როკაპი უქვიათ. მისი რეზიდენციაა ტაბაკონის მთაზე, აღმოსავლეთ სამეგრელოში, სენაკის მაზრაში. როკაპი იმ დროიდანვეა, რა დროიდანაც დედამიწაზე გაჩნდნენ მზაკვრები. როკაპი წარმოდგენილია სახიჩარ, ბებერ დედაკაცის სახით. გრძელ და შავკბილიან ჩამოფხავებულ თითებზე გრძელი ფრჩხილები უფრო აუშნოვებს, უფრო საზარლადა ხდის, როკაპი ერთთავად ზის ერთ ადგილას, უძრავად, გარშემო ახვევია მსახურნი, რომელნიც მოახსენებენ – მისი ხელქვეითი მზაკვალეები ვინ რას აკეთებს.წელიწადში ერთხელ მზაკვრები სამეგრელოს ყველა კუთხიდან ტაბაკონაზე მიდიან და როკაპს თავიანთი მოქმედების ანგარიშს აძლევენ. ამ დღეს ჭეჭეთობა ანუ მზაკვრობის დღესასწაული ჰქვია და ემთხვევა ილიაობის (ივლისის 20) წინაღამეს, ხოლო სამეგრელოს ზოგიერთ სოფელში – მარიამობის (აგვისტოს 15) წინაღამეს. (როკაპი ცანავა 1992: N168.)

¹³ შდრ. ხევსურულ მითოლოგიაში კუდიანების კრება. თვალისა და გულის მოთხოვნა. ასევე „გამოღვიძლა“.

წავიდა იგი, მივიდა, გული მოსთხოვა და მათაც მისცეს. შემდგომ მოსთხოვა თვალები და მისცეს ისიც. მაშინ მოუტანა ისინი ამინდის ღვთაებას, თავის მამას. ამინდმა დაიბრუნა თავისი გული და თვალები.

როდესაც სხეული ძველებურად გამოუჯანმრთელდა, კვლავ გასწია ზღვასთან საომრად. როდესაც მას ბრძოლა გაუმართა და გველეშაპ ილუიანქას დამარცხებაც დაიწყო, ამინდის ღვთაების ვაჟი გველეშაპ ილუიანქას გვერდით იყო და მამამისს ცაში ასძახა:

„მეც წამიყვანე! არ დამინდოო!“ ამინდმა მოკლა გველეშაპი ილუიანქა და თავისი ვაჟი და აქ ... რომელიც, ამინდმა.

ასე (ამბობს) ქელა, ნერიქის ამინდის ღვთაების მსახური: „როდესაც ღვთაებანი...“

ღვთაების მსახურისთვის უპირველესი ღვთაებანი უკანასკნელად ქმნეს, ხოლო უკანასკნელნი - უპირველეს ღვთაებებად:

ღვთაება ცალიანუს საკულტო ძღვენი დიდი გახდა, ცალიანუს ცოლი კი, ცაშხაპუნა¹⁴, ნერიქის ამინდის ღვთაებაზე დიდი გახდა.

ასე (ეუბნებიან) ღვთაებანი ღვთაების მსახურ თახფურილის: „როდესაც ჩვენ ნერიქის ამინდის ღვთაებასთან მივალთ, სად უნდა დავსხდეთ?“

ასე (პასუხობს) ღვთაების მსახური თახფურილი: „როდესაც დიორიტის¹⁵ სკამზე დასხდებით (და) როდესაც ღვთაების მსახურები წილს ყრიან, ღვთაების ის მსახური, რომელსაც ღვთაება ცალიანუ ერგება, წყაროს ზემოთ დიორიტის სკამი რომ დგას, იქ დაჯდეს.

ყველა ღვთაება მოვა და წილს ყრის. ქ. ქასთამას ყველა ღვთაებიდან ცაშხაპუნა უმთავრესია.

ხოლო რადგანაც იგი ცალიანუს ცოლია, (ხოლო) თაცუვასი კი მისი ხარჭაა, ეს სამი ადამიანი ქალაქ თანიფიაშია“. თანიფიაში მეფის მინდორი უკან გადასცეს.

6 ქაფუნუს¹⁶ ხელა მინდორი, 1 ქაფუნუს ხელა ვენახი, სახლი და კალო, 3 სახლი მსახურთათვის - ფირფიტაზეა აღნუსხული. ხოლო მე ჭემმარიტად ვადასტურებ ამ საქმეს. მე ვთქვი ეს (სიტყვები).

ქელას, გუდუ-ქურუმის სიტყვების პირველი ფირფიტა დასრულდა. ფიხაცითიმ, მწერალმა დაწერა (იგი) ვალვაცითის, მთავარი მწერლის წინაშე.

¹⁴ dZašhapuna - ქ. ქასთამას ხათური ქალღვთაება.

¹⁵ NA4ŠU.U = kunkunuzzi- დიორიტი, ბაზალტის ქვა, Ünal A. (2007) 646.

¹⁶ kapunu- მიწის საზომი ერთეული, სავარაუდოდ, 7.20 ჰექტარი, Corti C., (2017), 51.

1. თელიფინუ და ზღვის ქალწული¹⁷

ხურიტული წარმოშობის ეს მითი ფრაგმენტულადაა შემონახული. იგი შესაძლოა წარმოადგენდეს შესაქმნის მითს. მითში მოთხრობილია ზღვის ღვთაების ძალაუფლების შესახებ და მის დაპირისპირებაზე მზის ღვთაებასთან, შესაბამისად, ადამიანის წინააღმდეგაც, რომელიც მხოლოდ თელიფინუს ჩარევით გვარდება - იგი ზღვის ღვთაების ქალწულზე ქორწინდება.

დიდი ხნის წინ, როდესაც დიდი ზღვა მარტო ბატონობდა (ქვეყნიერებაზე) და ცა, მიწა (და) კაცობრიობა (შეიქმნა), მაშინ განრისხდა იგი, (მზე) ქვემოთ ჩამოაგდო და (დამალა).

მაშინ ქვეყანაზე ბნელმა (დაისადგურა) და ჩამოხელდა. ზღვა მძვინვარებდა (და) ვერავინ აღუდგა მას. მაშინ ამინდმა მოუხმო თელიფინუს, თავის პირმშო ვაჟს:

„ეჰეი, თელიფინუ! თავად წადი ზღვასთან და ცის მზის ღვთაება იხსენი ზღვისგანო“.

(მართლაც), გასწია თელიფინუმ ზღვასთან. ზღვას შეეშინდა მისი და მისცა თავისი ქალწული (ცოლად). მზეც გამოატანა. მაშინ თელიფინუმ მზე და ზღვის ქალწული ზღვიდან ამოიყვანა და მიუყვანა ამინდის ღვთაებას.

(მაშინ) ზღვამ ამინდს (მაცნე) გაუგზავნა (და შემდეგი) დააბარა: „თელიფინუმ, შენმა ვაჟმა, ჩემი ქალწული ცოლად მოიყვანა და თან წამოიყვანა. ამისთვის (მზითვად) რას მომცემო?“ ამინდმა (ზედის ქალღვთაება) ხანახანას მიმართა: „ზღვიდან მდინარე გადმოვიდა და მზითვი მოითხოვა. მივცე თუ არა მას იგი თუ არ მივცეო?“

ხანახანამ ასე მიუგო ამინდს: „მიეციო“. (ასე) მიიღო (თელიფინუმ მზის ქალიშვილი) სარძლოდ..., ხოლო (ზღვას) გაუგზავნა ყველაფერი ათასმაგად მისცა: ათასი ხარი და ათასი ცხვარი, ... მისი ძმები ...აქაური... იქაური ... ისხავარი¹⁸19 ...უღელი და გუთანნი. მოხარშული ... ცვილი, ... ბადაგი, ყველი, ორი ..., რვა კერძი, თაფლი, ფარხუნა²⁰..., ერთი ლეღვი, ერთი ზეითუნის ხილი ...-თან ერთად, ხორბალი, შეშა..., ცხვრის ქონი..., ალანზა-ხე²¹, ...²², ...ხე (და ზღვამ აიღო ყველაფერი).

¹⁷ ტექსტი (CTH 322) A KUB 12.60 = Bo 873, B KUB 33.81 521/f: https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/txhet_myth/intro.php?xst=CTH%20322.1&prgr=%C2%A7%201&lg=DE&ed=E.%20Ri%20er%20al.: Mazoyer S. M., (2003) 205ff.; Ünal, A. (1994) 812f.; Haas V. (2006), 115-117; Hoffner H. (1998), 26f.; Pecchioli Daddi, Polvani (1990), 87-89.

¹⁸ შდრ. იახსარი.

¹⁹ სავარაუდოდ, მხენელი ხარის ატრიბუტია: ^{GIS}iṣhawar/iṣhaur/iṣhauwar, utensil covered with silver and gold, Geschirr (des Pflugochsens) (?), Ünal A. (2007) 269.

²⁰ parhuena-/parhuina-, a sweet plant product or a kind of grain; a kind of concoction, fruit juice, Ünal A. (2007) 516.

²¹ (^{GIS})alanza/alanzan-/allanzana-, a thorny tree and its wood, ein dorniges Baum und dessen Holz, Ünal A. (2007) 15.

²² ეკლიანი ხე. შდრ. აღმოსავლეთ კახეთის მითოლოგიაში „487. ქურმუხის წმ. გიორგი II (ქართული მითოლოგია III.

2. როგორ გაქრა მზე²³

ტექსტი ეკუთვნის თელეფინუს ამბების ციკლს. ამბავი შემდეგია: მზის გაქრობის გამო ქვეყნიერებაზე ისადგურებს ყინვა.

„ასე ამბობს... თუკი... შენს სურნელს²⁴ შევიგრძნობ... მე ხელთ ვიგდებ მზეს და დავმაღავ მას. რას იღონებს ამინდი?

დაიწყო თუ არა კვებნა, ჩამოსძახა მზის ქალიშვილმა ციდან, ისე, რომ ზღვამ გაიგონა მისი ხმა. მაშინ აიღო ზღვამ ხელში დოქი, თავზე დაიდგა (და თქვა): „როდესაც მზე ქვემოთ ჩამოვარდება, ან ამ დოქში, ან გავარვარებულ ცეცხლში, ან ხეზე ან ბუჩქებში ჩავარდება, ეს დოქი დაიჭერს.

ზღვა ეუბნება მზეს: „ეს ის არის, რასაც ...შენთვის ვინახავ?“. მზის ღვთაება წავიდა ზღვის სამყოფელში²⁵ და დოქს ცვილი გადაუსვა, ზემოდან სპილენძის სახურავი დახურა და ასე თქვა: „სანამ არ დავამარცხებ, სულ უნდა იკვებნოსო?...“

ამინდმა უთხრა თავის ცოლს: „... მითხარი... ჩემი ვაჟები ცოცხლები არ არიან? ნუთუ შესაძლებელია, ადამიანი, რომელიც მოკლეს, ისევ გაცოცხლდეს? როდესაც ხარს (ან) ცხვარს დაკლავენ, შესაძლებელია, ისევ გაცოცხლდნენ? რა ნიშანს გაძლევენ შენი შვილები? ყინვამ²⁶ მთელი ქვეყანა მოიცვა, წყლები გაიყინა. ყინვა დაუმარცხებელია!“ (ამინდი) ეუბნება ქარს, თავის ძმას: „(შეხედე) მთებს, მდინარეებს, ბალებსა (და) მდელოებს! განდევნე შენი სინესტე, იგი უნდა გაქრეს! ყინვა არ უნდა მოედოს ყველაფერს!“

იგი დაფარავს მდელოებს, ყანებს, საქონელს, ცხვრებს, ძაღლებსა (და) ღორებს. ხოლო ხორბლეულს²⁷ კი, თავის გულის რჩეულებს, არ დაფარავს. თუკი მათ დაფარავს, შიგნით

²³ ტექსტი (CTH 323): https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/txhet_myth/intro.php?xst=CTH%20323.1&prgr=&lg=DE&ed=E.%20Rieken%20et%20al; [https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/txhet_myth/intro.php?xst=CTH%20323.2&prgr=&lg=DE&ed=E.%20Rieken%20et%20al.](https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/txhet_myth/intro.php?xst=CTH%20323.2&prgr=&lg=DE&ed=E.%20Rieken%20et%20al;) ფირფიტები ინახება სტამბოლში, ანკარაში, ბერლინსა და პარიზში.

Moore C. (1975) 164-179; Pecchioli Daddi S., Polvani, (1990) 57-71; Hoffner H. (1998), 27f.; Haas (2006) 117-120; Groddek D. (2002), 119-131.

²⁴ waršula- moisture, wetness, aroma, bad odor, smell, refreshing drop of liquid, odor, Tropfen, Saft, Duft, Erfrischung, Ünal A. (2007) 792.

²⁵ antaka-/antaki-, chamber, (inner) room, bedroom? Zimmer, Gemach, Ünal A. (2007) 35.

²⁶ hahhima- withering of vegetation caused by summer drought, jack frost, rigidity, hoarfrost, Erstarrung, Frost, Ünal A. (2007) 142.

²⁷ halki- = ^Dhalki - ^DNisaba, = ŠE, HALQU(M), grain, barley, corn, grain-corp, cereal crop, Gerste, Getreide, Korn, Ünal A. (2007) 150.

ცხიმს მაინც შეინარჩუნებს, მათ ვერ დაფარავს...“ - ასე უთხრა ვილაცამ ამინდს: „აი, ასეთი ამბავიაო“.

მაშინ ყინულმა მიმართა თავის დედ-მამას: „უდარდელად იცხოვრეთ, ჭამეთ (და) სვითო“. მეცხვარე (და) მწყემსი (გარდაიცვალენ?) (ყინვამ) მოიცვა ქვეყანა, ამინდმა კი არაფერი იცის ამის შესახებ.

ამინდმა მაცნეები გაუგზავნა მზეს: „წადით (და) აქ მოიყვანეთ მზეო!“. მართლაც, წავიდნენ, ეძებეს, მაგრამ ვერ იპოვნეს. ამინდმა მიუგო: „რატომ ვერ იპოვნეთო? შეხედეთ, როგორ გამიხურდა სხეულიო? სად გაქრაო?“ მაშინ ომის ღვთაება ზაბაბას მიმართა: „წადი (და) მზე აქ მომიყვანეო!“ (მაგრამ) ყინვამ ზაბაბაც მოიცვა. (ბრძანა ამინდმა): „წადით (და) დაუძახეთ მფარველ ღვთაება (ინარას)! ნუთუ (ყინვა) მის დაფარვასაც შეძლებს? (ვერა!) ნუთუ იგი არ არის ველური მიწაო?“ მაგრამ ყინვამ ისიც მოიცვა. „წადით (და) მოუხმეთ *თელიფინუს!* ის (ხომ) ჩემი ძლიერი ვაჟიაო. იგი ყანას ამუშავებს, ხნავს და რწყავს. იგი ხორბალს (თესავსო)“. მაგრამ ყინვამ მასაც უკან დახევინა.

წადით და მოიხმეთ *გულშა* (ბედის ქალღვთაება) და *ხანანა*! თუკი ისინი დაიხოცნენ, ესენიც დაიხოცებიანო. ნუთუ ყინვამ მათ კარიბჭის ზღურბლამდეც მიაღწიაო? ყინვამ მიმართა ამინდს: „შენ ყველაფერს კლავ და ანადგურებ ... (ამიტომაც) დაილუპა ყველაფერი. ეს თასი აღარ უნდა გეჭიროს! *ხასამილის* ძმები (ყინვის) ნახევარძმები არიან და ყინვა ამიტომ არაფერს დაუშვებს მათო“. მაშინ ამინდმა მოიხმო ისინი. ამინდი ეუბნება ყინვას: „ხელი თასში მაქვს მიწეპებულიო, (ფეხებიც ყინულში) მაქვს ჩაწეპებულიო. შენ თუ ჩემს ფეხებს (და) ხელებს მოიცავ, თვალეხსაც ვეღარ ვიგრძნობო!“.

(ყინვა) ეუბნება ამინდს: „ჩემს შვილებს გრძნობო?“ ამინდი პასუხობს): „ცაში ავალ და (ხელებს და ფეხებს) აღვიდგენო ...“.

(*შელოცვის სიტყვები:*) ...შებრუნდა ...მთვარეს ესვრის ...ქალაქის კარიბჭის ზღურბლთან. მოხუცი კაცები (და) ქალები... და მეც *ანანა-ქალი*²⁸ ვარ.

...მარცხნივ და არ ავიღე. მარჯვნივ კი... და ღვთაებათა სიტყვები ისევ მივიღე. დავასხი იგი ... ჩემი პირი და თავი კარის საკეტი²⁹ ... მაგრამ არის დაკეტილი. ზემოდან დავადე...

ღვთაებათა სიტყვები არავითარ შემთხვევაში არ გამინადგურებია. თუკი *თელიფინუს* ვინმეს დაჩაგრავს, მაშინ ღვთაებათა სიტყვებს ვიტყვი და მას გამოვუძახებ. მზე კი ამბობს: „ღვთაებათა სიტყვები უნდა დასრულდეს! მე კი რა მერგება?“ *ხანახანამ* შემდეგი თქვა: „როდესაც შენ, მზე, ვინმეს კარგს აძლევ, მან ცხრამაგი უნდა დაგიბრუნოს. თუკი ღარიბია, ერთი ცხვარი უნდა მოგცეს.“

²⁸ სავარაუდოდ, ან საკუთარი სახელია, თუმცა, ასევე შესაძლებელია, ეს სიტყვა „ბეზიას“ ნიშნავდეს (ან ბეზიაქალს, ვინც ამშობიარებს): Hoffner H., Melchert G. (2008) 364; Haas V (2006) 119; Peccioli Daddi – Polvani (1990) 68: 25

²⁹ hattalu-, bolt, lock of door; door pivot, hinge; Riegel, Riegelholz; Schriegeriegel, Riegelholz, Ünal A. (2007) 199.

ძვის და თელიფინუს გამოძახების (ფირფიტა) დასრულებულია.

ასე განაწილდება: ბრინჯაოს ერთი ქვაბი და მისი ბრინჯაოს თავსახური, ... ბრინჯაოსი დევეს თავსახურზე; ბრინჯაოს კარი, ერთი ბრინჯაოს *არიმფა*³⁰, ბრინჯაოს ორი ფანჯარა, ბრინჯაოს სამარგი³¹, ბრინჯაოს ნიჩაბი³², ბრინჯაოს ჩაქუჩი, *იფიას*³³ ტოტი, ერთი ...ს ტოტი, *სუნლა*-ხის პატარა დასადგამი, ცვილი, საკმეველი, სამი დოქი წყალი სამი წყაროდან. ყველაფერი ... და მათი სამი *პური*-ხის ნივთი.³⁴

...დიდი სქელი პური?, ერთი დოქი ღვინო, ერთი დოქი *მარწყვანი*, ერთი დოქი თავლიანი ლუდი, ერთი დოქი თავლიანი ღვინო, ერთი დოქი სუფთა ზეთი, ერთი დოქი თავლი, ერთი დოქი ცხვრის ქონი, თეთრი შალი, ლურჯი შალი, წითელი შალი, მომწვანო-ყვითელი შალი, შავი შალი, შალის გორგალი, პირველხარისხოვანი: *სახი*³⁵-ხე³⁶, *ხაფური*³⁷-ხე, ტკბილი ლერწამი. მათ დაასხამს კარგ ზეთს.

³⁰ GIŠarimpa-/irimpi-, a stand in rituals, an implement, ein Gegenstand oder Gestell im Kultgebrauch, Ünal A. (2007) 50-51.

³¹ GIŠ/URUDU)KAK, peg, pet, wedge, Pflock, Ünal A. (2007) 297.

³² (GIŠ/URUDU)MAR, spade, Spaten, Ünal A. (2007) 428.

³³ სავარაუდოდ, რომელიღაც ხილის ხე. (შდრ. ხევურეთში იფანი, იფნის ხის ამოსვლა კერიაში)

³⁴ შდრ. “ 64. ცროლის მთის სასწაულები: „ხუცეს სრუ ცალკე იყვ ჭერხომი. იმის სამყოფი ვერც კაც შავიდოდა დ' ვერც დიაცი. ყველა დღეობაში თითო სანათლავ უნდოდა, ზოგში მეტიც. მემრ ეს წამება თანთან დაიკარგ, აღარ სწამს ხალხსა დ' ხთიშვილიც თანთან ახხდ. აღარც ხორცმ დაიწყ უცეცხლოდ დუღილი, აღარც სანთლებს ეკიდებოდ ცეცხლი. ხალხსაც სციოდა დ'ქარბუქვისგან ველარ დადიოდესა დ' დაანებეს თავი წვერს სიარულსა დ' გააჩინეს დაბლა სალოცავი. ხოლოთ გამწესეს წელში ერთხან დღეობობა მარტო ათენგენას, რაკი მაშინ კა დრო ასა, ყველას შაუძლავ იქ ასვლაი. სხვა დღეობებს აქ იხდიან, სოფლის გვერდზე რო ჯვარნი[ა]. იმის მემრ მაიკარგნეს დარბასი, საქვაბეიც ცროლ, რო აღარც ვინ იცის, სად იყვნეს, ვერც ვინ მიდიოდ იქ, სადაც ეჭვი იყვა დ' მაინც ამბობდეს, რო საფარველ დაედვა, ველარავინ იგებსავ. ერთხან ზვავმ კი მაიტან კარის ფიცარი, ერთ გვერდი ბობოჩიკიანი. ფიჭვის ფიცარი იყვ ძალიან სქელი ერთ გვერდი კარისა დ' საით სად რა მაიტან, ისიც არ იყვ გასაგები, ვერვინ გაიგ. იმ ფიცარს ჯერ კი ინახევდეს ჯვარჩია დ' მემრ კი, არ ვიცი, სად წავიდ.

³⁵ (GIŠ)šahi-, potionous or aromatic trees or plants used in preparing drugs or aphrodisiacs; liquorice, Lakritze?, Ünal A. (2007) 579.

³⁶ ის. ქართული ხალხური პროზა III. 2023. 1. ხმალას ალვის ხე [მირონის დარანი]: ხმალაში მდგარა ერთი ძალიან მაღალი ალვის ხე. მირონი გამაზდენივ. ამ ალვის ხეს ძირში დარანი ხქონივა დ' მაღლა ალვის ხის გვერდზე დიდი ციხე მდგარ. ალვის ხის ძირი შიგ ამ დარანში ყოფილასა დ' ამ დარანს საფარველი ზდებივ. გახუა რო ყოფილ, ხეთეშაური, ის ანგელოზთან წილნაყარ ყოფილა დ' იმათთან უვლავ.

³⁷ (GIŠ)happuriya-/happutriyant-, a tree with tender leaves, arboreal greenery, Gras, Grasswuchs, Laubwerk, Blattwerk, eine wertvolle Holzart mit zarten Blättern, Ünal A. (2007) 172.

...ხოლო ასე დადგამს სახლში ფანჯარასთან ორ მაგიდას: ყველგან დადებს სქელ პურს. ერთ მაგიდაზე დადებს ნივთებს: ერთ ბრინჯაოს დოქს თავისი თავსახურით; ბრინჯაოს კარს; ბრინჯაოს *არიმბას*; ბრინჯაოს ორ ფანჯარას დადებს პირველ მაგიდაზე მზისთვის.

ბრინჯაოს ერთ ჩაქუჩს; ბრინჯაოს ერთ *შპატენს*; ბრინჯაოს ერთ ჯოხს დადებს მაგიდაზე მზისთვის. მეორე მაგიდაზე დადგამს შუაში კალათით ცხრა სქელ პურს და ზემოდან დაადებს შრატს³⁸ და ყველს, მიუდებს შალს. სამ დოქს ღვინიანს, *მარნუვან*(და) თავლიან ლუდს; 3 დოქ წყალს კარგი ზეთიანი ჭურჭლით; ერთ ჭურჭელ თავლს; ერთ ჭურჭელ ცხვრის ცხიმს - გამორჩეულ პირველხარისხოვანს. ამას ყველაფერს აურევს.

იგი გადაფარებულ მაგიდას დგამს მზისთვის. იგი დგამს გადაფარებულ მაგიდას *თელიფინუსთვის*. როდესაც ღვთაებებს ადგილს დაუთმობს დასაჯდომად, დასრულდება. სადამოს კი საცეცხლოურში ცეცხლს აანთებს ღვთაებისთვის. იგი დაწვავს პირველხარისხოვანს და შემლოცველი ამბობს ღვთაების ბატონის შელოცვას. სამჯერ შეწირავს? შემდეგ დახურავს ტაძარს და გამოვა გარეთ. ამ დღეს მეტს არაფერს აკეთებს.

როდესაც გათენდება, ღვთაების ბატონი ღვთების წინაშე მივა, შეწირავს პირველხარისხოვანს, იტყვის შელოცვას და სამჯერ შესწირავს. იგი გატებს ტკბილ სქელ პურს მზისთვის (და) დადებს მზის მაგიდაზე. იგი შესწირავს *მარნუვანს*, თავლნარევ ლუდს (და) ღვინოს მზისთვის. იგი ასევე გატებს ტკბილ პურს *თელიფინუსთვის* (და) დადებს *თელიფინუს* მაგიდაზე. იგი შესწირავს *მარნუვანს*-ს, თავლნარევ ლუდს (და) ღვინოს *თელიფინუსთვის*. იგი შესწირავს *ციკანს* (და) ერთ ცხვარს მზეს და *თელიფინუს* ერთად.

იგი დაუდებს უმ ხორცს: ცხვრის მხრებს, მკერდს, თავს (და) ფეხებს მზეს. ციკნისას კი ასევე დაუდებს მკერდს, მხრებს, თავს (და) ფეხებს *თელიფინუს*. ისინი მოხარშავენ ღვიძლს (და) გულს ცეცხლზე. იგი გატებს სქელ პურს, დაადებს ცხვრის მხრებს (და) დადებს მზის მაგიდაზე. ... დადებს ... მაგიდაზე. იგი ადიდებს/შესწირავს *მარნუვანს*, თავლნარევ ლუდს (და) ღვინოს მზეს (და) *თელიფინუს*. შემდეგ კი დაუდგამს *ნამცხვრიან* ქვას მზეს (და) *თელიფინუს*.

...სამ დღეს შეინახავენ. პირველ დღეს ... ერთ (წილ) ხორციან სუპს და ... ციკნისას. როდესაც საჭმელად ვარგისი იქნება, ღვთაებათა ბატონი მივა ღვთაებასთან, დაწვავს *პირველშეწირულს* (და) სამჯერ შეულოცავს. ... გატებს ტკბილ პურს (და) ერთ *სილოუბა*-პურს და მას მზის მაგიდაზე დადებს. იგი დაუდგამს ცხვრის ხორციან სუპს მზეს და თელიფინუს ასევე. იგი დაუდებს მას მაგიდაზე და დადგამს ციკნის ხორციან სუპს იქვე. იგი შესწირავს *მარნუვანს* თავლიან ლუდს (და) ღვინოს მზეს (და) თელიფინუს.

მეორე დღეს მიდის ღვთაებათა ბატონი ღვთაების წინ, შეწირავს პირველშეწირულს და ...აიღებს გაფუეებულ ფურნის პურს, ხორციან სუპს ...ხორცს ისევ წაიღებს. მზარეული ...მას.

³⁸ *EMŞA, EMŞU*, rennet, sour, sauer, Lab, Ünal A. (2007) 106.

...გატეხს ტკბილ ფურნის პურს (და) დადებს მზის მაგიდაზე. იგი გატეხს ტკბილ პურს (და) დადებს თელიფინუსთვის ასევე³⁹...

როდესაც იგი მესამე დღეს კარგად შექამს, წავა ღვთაებათა ბატონი ღვთაების წინაშე, შეწირავს პირველხარისხოვანს (და) სამჯერ დაილოცება გარშემო. იგი დაუდებს ... მზეს. ... თელიფინუს ...

3. თელიფინუ⁴⁰

სიუჟეტი, როდესაც ღვთაება განრისხდება და გაქრება, ხოლო შემდეგ მას კვლავ პოულობენ - ანატოლიის უძველესი მოსახლეობის ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ამბავია. ღვთაების გაუჩინარება ბუნებას აზიანებს, ხოლო მისი გამოჩენის შემდეგ, ბუნება ისევ ჰარმონიაში ბრუნდება. ბუნებრივია, რომ ეს მოტივი ამინდს და მზეს უკავშირდება, შესაბამისად კი, მიწათმოქმედებას. ეს მითი მთელ ძველ ანატოლიაში იყო გავრცელებული და მისი პოპულარულობა დიდი იყო (შდრ. საქართველოს მთიანეთის მითოლოგიაში - „მფრინავი ხატების“ - ღვთაებების შესახებ ისტორიები).

...ერთხელაც (მოხდა ისე, რომ) თელიფინუ (გაბრაზდა). შიშს (კვლავ) რომ არ აეტანა, (მარჯვენა ფეხსაცმელი) მარცხენა (ფეხზე) ჩაიცვა, მარცხენა (ფეხსაცმელი კი - მარჯვენა ფეხზე ჩაიცვა და გაუჩინარდა)⁴¹.

ნისლი მოედო ფანჯრებს⁴², კვამლით გაივსო სახლი. ღუმელზე მორები იწვოდა, საკურთხეველზე ღვთაებებისთვის იწირებოდა. ბოსელში - იწირებოდნენ ხარები. ცხვარმა ბატკანი მოიშორა, ძროხამ - ხბო მოიშორა.

³⁹ შდრ. „ქართული პროზა III“: 75. ადგილის დედა ატაბეში. დასტური იქაც თავისი უდგების დროშანიც ადიან იქა. კოშკი ერთგან აგებული, მრგვალი ნაციხვარია, ნახოლარივითაა, ნასახლარია, და ერთგან კოშკი ას აგებული. იმაჩი დეეყუდნენ დროშანი, ქადა-პურიც იქ მივიდას, ხუცესმაც იმაჩი უნდა იხუცას. ეს ლუდი, ეს ქალ-ზალი მოდის იმ ვაკეში, ია, ზეით, წყალობას ვეუბნებით. ევერ ას მაგის საქმე.

⁴⁰ (CTH 324)

⁴¹ შდრ. ქართულ მითოლოგიაში ფეხების მობრუნება, რომელიც ქაჯებს ახასიათებს. დევები, ქაჯები და ყველა უწმინდური სული ფეხებზე ბრუნებული დადის. იმავე საკითხს უნდა უკავშირდებოდეს „კოჭლი“, ცალფეხა ადამიანების გამოჩენა, რომლებიც, უმეტესწილად ღვთის მაცნენი, ხატების ჩამომტანნი არიან (მაგლითად, „სომხოს გიორგის“ ხატი კოჭლმა სომეხმა ჩამოიტანა. მსგავსი არაერთი მაგალითი დასტურდება საქართველოს ყველა კუთხის მითოლოგიურ გადმოცემებში): „118. კოპალა არდოტში I: კოპალა ლიქოკით გამაფრენილავ, მტრედივ, უკან კოჭლა კაც გამაჰყოლიავ. მტრედ ისეთ ადგილას არ დაჯდებოდ, თუ კაცს თვალით არ იჩინდ. ბოლოს, არდოტ სოფლის თავში დამჯდარ. მემრ აფრინდ და სახატოში დაჯდ. იფრინ მტრედმა, გადიარ მთაი და არიშკის თავ ქისტეთისკე დაჯდ. იმ კაცმ გაივ, რაში იყვ საქმეი, მადლ მასთხოვ. იმ მთაზეით გამაფრინდ და ისევ ლიქოკ წავიდეს“.

⁴² შდრ. ქართული პროზა III – 15. აშექალი. აშექალი წმ. გიორგის დობილია, მისი საჯინიბოს პატრონი და ცხენის მომვლელი. როდესაც წმ. გიორგი სახლში ბრუნდება, საჯინიბო ნისლით ივსება და წითელი საღარი (შუბლზე თეთრი ნიშნით) ცხენით შემოდის.

თელიფინუ კი წავიდა. მარცვლეული, ცხოველთა ნაყოფიერება, გაზრდა (და) გამოკვება თან წაიღო ყანაში, მინდორზე (და) დაუსახლებელ უდაბნოში. წავიდა *თელიფინუ*, ჩამოჯდა უდაბნოში. მის თავზე ზემოთ გაიზარდა *ხალენცუ-მცენარე*. მარცვლეული აღარ ხარობს ახლა. ხარები, ცხვრები (და) ადამიანები აღარ ორსულდებოდნენ. ისინი კი, რომლებიც ორსულდებოდნენ, ვერ მშობიარობენ⁴³.

გადახმენ მთები, გახმენ ხეები, (ისე, რომ კვირტები აღარ გამოუვიდათ. სამოვრები გადახმა, ჭები ამოშრა და ქვეყანა შიმშილმა მოიცვა. ადამიანები და ღვთაებები შიმშილისგან იხოცებოდნენ. დიდმა მზემ თავისთვის დღესასწაული მოიწყო და ათასი ღვთაება დაპატიჟა. ჭამდნენ ისინი, მაგრამ ვერ დანაყრდნენ; სვამდნენ, მაგრამ წყურვილს ვერ იკლავდნენ.

ხოლო ამინდი კი თავის ვაჟ *თელიფინუზე* ფიქრობდა: „თელიფინუ, ჩემი ვაჟი, აქ არ არის (ჩვენთან ერთად). გაბრაზდა და ყველაფერი, რაც კარგი იყო, თან წაიღო“. მაშინ დიდმა და პატარა ღვთაებებმა *თელიფინუს* ძებნა დაუწყეს. მზემ გაგზავნა მოხერხებული არწივი: „წადი (და) მაღალი მთები დაძებნეო! ღრმა ხეები დაძებნეო! დაძებნე ლურჯი ტალღები!“ გაფრინდა არწივი, მაგრამ ვერ იპოვნა იგი. მზეს ცნობა მოუტანა უკან: „ვერ ვიპოვნე თელიფინუ, პატივსაცემო ღვთაებაო“. ამინდმა უთხრა *ხანახანას*: „რა ვიღონოთო? შიმშილით დავწყდებითო“. ხანახანამ მიუგო ამინდს: „რამე მოიფიქრე, ამინდო! წადი (და) თავად მოძებნე თელიფინუ!“

მაშინ ადგა ამინდი (და) წავიდა თელიფინუს სამძებნელად. მიადგა თავისი ქალაქის კარიბჭეს, მაგრამ გაღება ვერ შეძლო. ურო (და) სამაგრი კი გატეხა. მაშინ შეეშვა (ძებნას), გაეხვა (თავის სამოსში) და დაჯდა. მაშინ *ხანახანამ* გაგზავნა ფუტკარი: „წადი (და) შენ მოძებნე *თელიფინუ*!“

ამინდმა მიმართა (*ხანახანას*): „დიდი ღვთაებანი (და) პატარა ღვთაებანი ეძებდნენ მას და ვერ (იპოვნეს). და ეს პაწაწინა (ფუტკარი) წავა და შეძლებს პოვნას? ასეთი პაწაწუნა ფრთები აქვს, თვითონაც ასე პატარაა. ამას გარდა, ამას გარდა, მას შუაზე გააპოზენ⁴⁴“.

თელიფინუსთვის ალაოს (და) ლუდის პური დაჭრა და ცეცხლი ააგიზგიზა. და მან კარგი ნაჭრები გარეთ მოამზადა და თელიფინუსთვის ტკბილი წვენი გამოწურა.

ნახე, აქ არის დაკოდილი საქონლის წვენი. მან თელიფინუს გონება უნდა დაამშვიდოს, რათა კვლავ კეთილი სულით მიმართოს მეფეს.

⁴³ შდრ. „ქართული ხალხური პროზა III“ - ლოყმან ჰაქიმი: „გამჩენის ემროთ ზოგი ადამიანი, რომ ჩაისახება, მაშინვე კტება, ზოგი დაიბადება და კტება, ზოგი წამეიზდება და მუცელშივე კტება დაბადებამდე, ზოგი ბავშვი გახდება მოზდილი და ისე კტება და ასე“.

⁴⁴ შდრ. 119. კოპალა არდოტში II: წინავე დევებს ჯვარ-ხატის საგანძო გაუტეხავ და თას-განძი გაუკრფავ. ცხენ დაუკლავ დევებს და ზღურბლზე, კარებზე მიუდვავ, კოპალა რომ ვერ შამასულიყვ. კოპალას იქ შასვლის უფლება არ ხქონდ ხთისგან. წამასულ კოპალა და ხახმატის ჯვარისად უთხოვავ: „რამე მიშველევ“. ხახმატის ჯვარი, მგზავრ გიორგი, ფუტკრად ქცეულ და შამძვრალ ცხენის ძირზე. გაუტეხავ კარის კლიტე. მისულ კოპალა და მთელნ დაუხოციან. დიდ ომ მამხდარ იქ და სისხლში მხრებ ჩასწებები კოპალას, ვედარ ამასულ. იახსარ მისულ და უთქომავ: „ხუთრქა ჭედილა დაკალივ, ამახვალავ“. თავის ყმათად დაუკვლევიებავ და მერე ძლივ ამასულ.

ნახე, აქ დევს *გალაქთარი* (საკრავი), რაც შენს სულს დაამშვიდებს, ნახე, ეს *ფარხუნაა*-ხილია, რომლის გული შენ, თელიფინუ, მოგეწონება.

როგორც ზეთის ხე თავის ზეთს შეიცავს, (როგორც ყურძნის ლებანი) ყურძნის წვეს შეიცავს, შენც ასევე, თელიფინუ, გონებაში სიკეთე უნდა გქონდეს.

ნახე, აქაა *ლითი*-ს ხე და მან თელიფინუ, შენი სული უნდა მოაღბოს. როგორც ალაო (და) ლუდის ქერმა უნდა შეერიონ ერთმანეთს, ასევე შენი, თელიფინუ, სული ადამიანების სიტყვებს უნდა შეუერთდეს. როგორც ემერია სუფთა, ასევე სუფთა უნდა იყოს, თელიფინუს სული. როგორც თაფლია ტკბილი, როგორც ერბოა რბილი, ასევე უნდა იყოს თელიფინუს სული ტკბილი და რბილი.

ნახე, თელიფინუ, შენ გზებს საუკეთესო ზეთი წავუსვი. აწი იარე, თელიფინუ, საუკეთესო ზეთწასმულ გზებზე. დაე, როგორც *სახისა* და *ხაფურიასას* ხეები დაგეფინონ რბილ (ქვესაგებად). როგორც ლერწამი და *ლაცაია* ირწევა, შენც ასეთი მოქნილი უნდა იყო.

განრისხდა თელიფინუ. ელვითა და ქუხილით ბნელ მიწას დაეცა. შეხედა მას ქამრუშეფამ და არწივის ფრთებმა გააქანეს იგი. მასში ბრაზმა გაიღვიძა და აღშფოთდა. ცოდვამ და წყენამ დაისადგურა მასში.

ქამრუშეფამ მიმართა ღვთაებებს: „მოდით, ღვთაებებო! ნახეთ, ხაფანთალი როგორ ამოვებს მზის ცხვრებს. 12 ვერძი გამოარჩიეთ (ფარიდან), რაღა თელიფინუს *ქარას*-ი გადავუხადო. ათას ნახვრეტიანი საცერი ავიღე *ქარასი* (და) ქამრუშეფას ვერძები და ამით დავაპურეო.

თელიფინუსთვის აქა-იქ შესაწირი გავამზადე და შევწირეო. მისი ბრაზი, რისხვა და ბოროტი სურვილები გავდევნე, ბრაზი გავდევნეო.

თელიფინუ გაბრაზებულია. მისი სული (და) შიგნეულობა ცეცხლში დაიწვა. როგორც ეს შემა დაიწვა, ისე დაიწვას თელიფინუს ბრაზი, შიში, რისხვა და გაბრაზება. როგორც თესლია უხარისხო და ყანაში არ წაიღებენ დასათესად, და მისგან პურს არ გამოაცხოებენ და ბელელში შეინახავენ, ასევე თელიფინუს ბრაზი, რისხვა და შიში უნდა გაქრეს.

თელიფინუ გაბრაზებულია. მისი სული (და) შიგნეულობა ცეცხლმოდებული ალივითაა. როგორც ეს ცეცხლი ჩაქრება, ასევე უნდა განელდეს მისი ბრაზი და რისხვა.

თელიფინუ, გამოუშვი ბრაზი და რისხვა! როგორც მილში წყალი უკან ვერ მოდის, ასევე არ უნდა დაბრუნდეს თელიფინუს ბრაზი და რისხვა.

ღვთაებები შეიკრიბნენ კუნელის⁴⁵ ხის ქვეშ საფიხვნოზე. კუნელის ქვეშ დიდი ჩრდილია. აქ ზის ყველა ღვთაება, (ფაფაია), ისუსთაია, გულმა, ხანახანა, ხალქი,

⁴⁵ შდრ. 148. უფალანი: „არხოტში იცის მოცვი, რომელსაც იქაურად შალშავს ეძახიან. შალშავის საკრეფად ბავშვები დაიარებიან. იმ გზაზე სალოცავია, რომელსაც „უფალათ“ ეძახიან. იგი ერთი წამოხრილი კლდეა. ბავშვები იმ უფალთ შეეხვეწებიან: „დალოცვილნო უფალანო, ნუ დაგვიშლით (დაგვიფანტავთ) დაწილულს (დაკრეფილს) ნუ დაგვიშლით შალშავასა და რომ გამოვივლით, თქვენს წილს არ გაგყრით“. წავლენ, შალშავით აავსებენ ჭურჭელს და იმავე გზით

მიათაწიფა, ინარა, ხაფანთალია (ბედის ქალღვთაებანი, დედაღვთაება, მოსავლის ღვთაება, კეთილდღეობის ღვთაება). ღვთაებათა შორის ბევრი წელია. მეც ვიმკურნალე და გავიწმინდე.

თელიფინუს (სხეულიდან) ბოროტი გავდევენე, ბრაზი გამოვიტანე, რისხვა გამოვდევენე, ბოროტი ენა განვაგდე, ბოროტება გავაძევე.

(როგორც შენს ქვეშ მდგომ ხარს) ბეწვი ტყავი ააძვრე, ცხვარს კი ბეწვი გააძვრე და გამოგლიჯე, ასევე გამოგლიჯე თელიფინუს ბრაზი, გაბრაზება და მრისხანება.

(როდესაც) ამინდი განრისხებული მოდის და ამინდის ქურუმი მას აჩერებს: წვნიანს ხარშავს და კოვზი მას აწყნარებს. დაე ასევე მოხდეს, რომ ჩემი, მომაკვდავის (ლოცვის) სიტყვებმა, თელიფინუს ბრაზი და რისხვა გააჩეროს!

დაე, თელიფინუს ბრაზი და რისხვა წავიდეს. სახლი უნდა დატოვოს. შიდა კარი უნდა დატოვოს, დედაბოძი უნდა დატოვოს, ფანჯარა უნდა დატოვოს, კარის სარქი, შიდა ეზო უნდა დატოვოს, ჭიშკარი უნდა დატოვონ, კარიბჭე უნდა დატოვოს, მეფის გზა უნდა დატოვოს. აყვავებულ მინდორში, ბაღში, ეზოში არ უნდა შევიდეს, მზის გზაზე მიწაზე უნდა იარონ.

ჭიშკრის მცველმა შვიდი კარი გახსნა (და) შვიდი საკეტი გახსნა. უკან ბნელ მიწაში დგანან ბრინჯაოს ფალხი-სასმისები, მათი თავსახურები ტყვიისგანაა, მათი საკეტები რკინისგანაა. რაც შიგნით შედის, გამოსასვლელს ვედარ პოულობს და ძირს ჩადის. ასევე უნდა გაქრეს თელიფინუს ბრაზი და რისხვა და უკან აღარ უნდა დაბრუნდეს.

თელიფინუ საკუთარ სახლში უკან დაბრუნდა და თავის ქვეყანაზე დაიწყო ზრუნვა. ნისლმა დატოვა ფანჯრები, კვამლმა დატოვა სახლი. საკურთხეველზე ღვთაებანი მოწესრიგდნენ. ნახშირი აღარ არის ქურაში, ბოსელში საქონლის (უნაყოფობა) გაქრა, დედამ იცნო თავისი შვილი. ცხვარმა იცნო თავისი ბატკანი, ძროხამ იცნო თავისი ბოძოლა, ხოლო თელიფინუმ (იცნო) მეფე და დედოფალი და მისცა მათ სიცოცხლე, ძალა (და) მომავალი.

თელიფინუ ზრუნავდა მეფეზე. თელიფინუს წინ დგას *ეია*-ს ხე. *ეია*-ს ხეზე კიდია ცხვრის საწმისი, იქ დევს ცხვრის ქონი, იქ დევს მოსავალი/ხორბალი/ქერი, *გირ*?, ღვინო, იქ დევს ხარი (და) ცხვარი, იქ არის დღეგრძელი წლები (და) შთამომავლობა.

იქა დევს ბატკანის ნაზი ხორცი, იქა დევს მარჯვენა მკლავი, თანხმობა და მორჩილება... იქა დევს მარჯვენა ფეხი, იქა დევს ზრდა, აყვავება და გახარება...

4. ხედამუ⁴⁶

დაბრუნდებიან. სალოცავთან რომ მივლენ, ამოიღებენ კოფადან შალშავს, წაუსვამენ უფალათ კლდეს და ეტყვიან: „ნუ დამიშლით, უფალანო, კლოვაც კიდე ლაგისომთა“. შალშავი კლდეს სულ შავ ფერად შეღებავს. ბავშვებს სწამთ, რომ თუ არ წაუსვამენ უფალათ, შალშავი დაეხრება.

⁴⁶ ტექსტი (CTH 348) = https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/txhet_myth/textindex.php?g=myth&x=

ხედამუ (ხეთური ილულიანქა) ზღვის გველეშაპია, რომელიც ცნობილია ხურიტული და ხეთური მითოლოგიიდან. იგი ღვთაება ქუმარბისა და ქალღვთაება სერთაფსურუხის შვილია. ამბავი მოგვითხრობს იმის შესახებ, თუ როგორ მოშვიდა ზღვის გველეშაპ ხედამუს და კინალამ გადასანსლა ქალღვთაება შაუშქა (იშთარი), ნინევეს დედოფალი. თუმცა ისე მოხდა, რომ ქალღვთაებამ მოხიბლა იგი და მისგან გველები გააჩინა.

...როდესაც ზღვამ ეს გაიგონა, მის სულს გაუხარდა და ფეხები ფეხსაცმლიდან ამოჰყო. ზღვას ხელში რიტონი ჩაუდეს. დიდმა ზღვამ ქუმარბის უპასუხა: „მართლა ასეა, ქუმარბი, ღვთაებათა მამავ. მეშვიდე⁴⁷ დღეს მოდი ჩემთან სახლში და წაიყვანე სერთაფსურუხი, ჩემი ქალიშვილი. მისი სიგრძე ...მეტრია, სიგანე კი - 1 მეტრი. წაიყვანე სერთაფსურუხი, რომელიც ტკბილი რძესავით ტკბილიაო“.

როდესაც ქუმარბიმ ეს გაიგონა, გული გაეზადრა. სიბნელე განათდა ... და ზღვა ქუმარბის სახლიდან გამოვიდა არქამი-საკრავების თანხლებით, ბრინჯაოს დასაკრავითა, ბრინჯაოს რიტონით და თავის სახლისკენ გასწია. სახლში დაჯდა თავის მოსახერხებელ სკამზე, ხოლო ზღვა ელოდა (ქუმარბის) მეშვიდე დღეს.

ქუმარბიმ მიმართა თავის ვეზირს: „მუქისანუ, (ჩემო ვეზირო), სიტყვებს, რომელსაც გეტყვი, ყური დაუგდე: ...აი, მოდის იშთარი, ნინევეს დედოფალი; სკამი უნდა დაუდგან დასაჯდომად. საჭმლისთვის მაგიდა უნდა გაუშალონო!“ სანამ ამას ამბობდა, მასთან იშთარი მოვიდა, მას სკამი დაუდგეს, მაგრამ არ დაჯდა. (მაგიდა) გაუშალეს, მაგრამ არ იკადრა. (სასმისი მიაწოდეს), მაგრამ ტუჩი ერთხელაც არ მიაკარა ნინევეს დედოფალმა.

...ჰკითხა: „რატომ არ ჭამ, რატომ არ სვამ, ჩემო ბატონო? ნუთუ ის, რაც მოგართევს საჭმელად და სასმელად, არ გეტკბილებათ?“

(ეამ), სიბრძნის მეფემ, მიმართა ღვთაებებს: „რატომ გსურთ თქვენ კაცთა მოდგმის? თქვენ ღვთაებებს მსხვერპლს აღარ შესწირავთ, კვიპაროსის საკმეველს აღარ დაუნთებთ? თუკი კაცობრიობას გაანადგურებთ, ღვთაებები ვეღარ გაიხარებენ. და თქვენც ვერავინ შემოგწირავთ საკურთხ პურსა და სასმელს. მაშინ ამინდმა, ქალაქ ქუმის გმირმა მეფემ, გუთანი თავად უნდა დაიჭიროს, ხოლო იშთარმა და ხებათმა (წისქვილის) ქვები თავად უნდა დაატრიალონო?“

ეამ, სიბრძნის მეფემ, მიმართა ქუმარბის: „ქუმარბი, რატომ უსურვე, კაცობრიობას ბოროტება? განა კაცობრიობა არ იხდის მარცვლეულს? და არ ჩქარობს, რომ მოიტანოს შესაწირავი, ქუმარბი? ტამრებსაც ხომ დაუყონებლივ შენს გასახარად გწირავენ შენ? განა

⁴⁷ შდრ. 157. შვიდი წლის ქალი თამარი: „შვიდი წლის ქალი თამარი ნეფე თქვეს, დედოფალიო. /ზღვის პირზე შავიყარენით, შავგექნა საუბარიო. /ზღვასა გადაჰკრა ლეჩაქი, გადააქანა ზღვანიო. /შუა ზღვას ჩადგა სამანი, არ გადმაჰვილდეს ცვარიო! /კლდეზე გამართა ქალაქი, შააბა რკინის კარიო. /შიგ ააშენა სიონი, დაადგა ოქროს ჯვარიო. /ურჯულოთი და თათართი - ყველათ სარწმუნომც არიო!“

არ სწირავენ ამინდის ღვთაებას, კაცობრიობის მმართველს? განა მე, ეას - მეფეს არ მეძახიან?

... შუა მდინარეში (და) მიწაში გზა გაიყვანე ისე, რომ მთვარემ, მზემ და მიწის ღვთაებებმა არ უნდა შეგამჩნიონ! მდინარიდან და მიწიდან ამოდი (ჩემთან), ქუმარბისთანო!“

მუქისანუმ რა გაიგონა ეს სიტყვები, სწრაფად ადგა, შუა მდინარეში და მიწაზე გზა გაიყვანა. მთვარემ, მზემ და მიწის ღვთაებებმა იგი ვერ შეამჩნიეს და ასე მივიდა ზღვასთან.

მუქისანუმ ზღვას ქუმარბის სიტყვები გადასცა: „მოდი! გეძახის, ღვთაებათა მამა, ქუმარბი. რაზეც გეძახის - სასწრაფო ამბავია. ჩქარა მოდი! აქ გაჩნდი შუა მდინარიდან (და) მიწიდან! ისე ქენი, მთვარემ, მზემ და მიწის ღვთაებებმა არ დაგინახონო!“

როდესაც დიდმა ზღვამ ეს სიტყვები გაიგონა, სასწრაფოდ ადგა, მიწასა და მდინარეში გზა გაიღო, (მანძილი) ერთიანად გადაჭრა. უცებ ამოვიდა და ქუმარბის ტახტთან მოვიდა, რომელიც დედამიწიდან ამოდის სვეტზე.

ზღვას დასაჯდომად სკამი დაუდგეს და დიდი ზღვა დაჯდა თავის სკამზე. მან მას გაწყობილი მაგიდა დაუდგა საჭმელად. მერიქიფე უსხამს ტკბილ ღვინოს. ქუმარბი, ღვთაებათა მამა და დიდი ზღვა სხედან და ჭამენ და სვამენ.

ქუმარბიმ თავის ვეზირს დაუწყო საუბარი: „მუქისანუ, ჩემო ვეზირო, ჩემს სიტყვებს, რომელსაც გეტყვი, ყური მიუგდე კარგად! კარი გადარაზე! ურდული კარგად გადასწიე!“

მუქისანუმ გაიგონა სიტყვები და მსწრაფლ ადგა და ბრინჯაოს ურდული გადარაზა...

...ცაში ღრუბლები გამოჩნდა, წყლიდან მაღალი ტალღები ამოიფრქვა. და მან ეს შეძლო. როდესაც ზემოთ იშთარმა, ნინევეს დედოფალმა სიყვარულის სასმელი გაამზადა სხვადასხვა ხისგან. როდესაც ხედამუმ ამ სასმელის წვეთები გასინჯა, ტკბილ სიზმარს მიეცა ხარისა და ვირის მსგავსად. რასაც ხედავს, ვეღარ ასხვავებს და ბაყაყებსა და ლოკოკინებს ეტანება.

იშთარმა მიმართა გველეშაპ ხედამუს: „ამოდი ისევ ზემოთ! ამოდი წყლიდან!“ 90 000... ამოვიდა ხედამუ, იშთარი კი (მას) შიშველ კიდურებს უჩვენებს. ხედამუ აღიგზნება, მისი კაცობა იზადება და და (მთები, ქვეყნები) 130 ქალაქთან ერთად - ორსულდება... საშოდან 70 ქალაქი ამოდის... დასრულდება.

კლდეებზე მიანარცხეს. იშთარმა, ნინევეს დედოფალმა, ორი დღე იარა, მიაღწია ხედამუსთან, მის წინ მივიდა, იშთარი, ნინევეს (დედოფალი). ხედამუ პირი გაალო და წყალუხვი მდინარე გადმოაფრქვია. ადგა ზღვის ტახტიდან ხედამუ და ზღვიდან ხმელეთზე ამოვიდა.

ხედამუმ მიმართა იშთარს: „გოგონავ, თუ სიყვარული გინდა, მოდი და მომეცი შენი სიყვარული. მოდი ჩემთან ერთად, ღრმა წყალშიო!...“

6. მონადირე ქესხი⁴⁸

ამ ზღაპარს უძველესი მონადირული სიუჟეტი აქვს, რომელიც ხურიტული სამყაროდან მოდის.

...ქესხიმ ცოლად უტუფსარის და მოიყვანა. მას სახელად სინთალიმენი ერქვა. მშვენიერი და უალამაზესი გახლდათ იგი. ქესხი მხოლოდ თავის ცოლს უგდებდა ყურს და ღვთაებებს აღარ მიაღწევდა სქელ პურსა (და) ღვინოს. მთაშიც აღარ დადიოდა სანადიროდ, მხოლოდ თავის მეუღლეს უგდებდა ყურს.

დედამ ქესხის საუბარი გაუბა: „შენ მხოლოდ შენი ცოლი გიყვარს. მთაში აღარ დადიხარ სანადიროდ და ჩემთვის აღარაფერი მოგაქვს“⁴⁹. მაშინ აიღო ქესხიმ შუბი და მონადირე ძაღლი⁵⁰ თან წაიყოლა.

წავიდა ნათარას მთაზე სანადიროდ. რადგან ღვთაებები ქესხიზე განრისხებულნი იყვნენ შეუწირავი ღვინის გამო, ყველა ცხოველი მის თვალს მიუფარეს.

დადიოდა ქესხი სამი თვე მთაში. უკან ქალაქში ცარიელი ხელებით, მშვიერ-მწყურვალს არ უნდოდა დაბრუნება. თან ცუდმა ავადმყოფობამ შემოუტია ქესხის მესამე თვის ბოლოს. მაშინ ქესხიმ ერთი ძვირფასი ქვა ნახა...⁵¹

⁴⁸ ტექსტი: (CTH 361) https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/hetkonk_abfrage.php?c=361

⁴⁹ ნადირობა ღმერთების ღირს საქმიანობად მიიჩნევა საქართველოში. ბევრი ნადირის მოკვლის შემდეგ გმირი ან იარაღს დამარხავდა, ან საერთოდ აიღებდა ნადირობაზე ხელს. ამის შესახებ საქართველოს ყველა კუთხეში შევხვდებით მითიურ გადმოცემას. გთავაზოვთ ერთს, აჭარაში ჩაწერილ თქმულებას ავჯი მემედზე: 554. ავჯი მემედი: ავჯი მემედი საღამოთი ნადირობიდან ბრუნდებოდა. გზაში შეხვდა ქაჯის ქალი, რომელიც წველიდა თხას. თხამ წიხლი კრა ქოთანს და რძე დაღვარა. ქალმა დასწყევლა თხა: „ავჯი მემედის ტყვიამ გაგამიროსო“. ავჯი მემედმა ეს გაიგო და დალონდა: ქაჯებმაც კი იციან ჩემი სახელიო. შეშინებულა თითქოს და ამის შემდეგ ნადირობაზე ხელი აუღია.

⁵⁰ შდრ. 451. ივანე ქვაციხისელი და ყურშა: „... ერთ მონადირეს, სახელად ივანე ქვაციხისელს, ნადირთპატრონისათვის სამსახური გაუწევია და მადლობის ნიშნად ყურშა მიუღია. იმ დღიდან ნადირობაში არაჩვეულებრივი იღბალი მისცემია. მონადირე ყურშას მეტად უფრთხილდებოდა: ღვინო-ბადაგს ასმევდა, თეთრ პურს აჭმევდა და საბან-ბუმბულს ახურავდა. მაგრამ დრო გასულა. მონადირეს ნადირთ პატრონი გაუჯავრებია. იმ დღიდან ყურშა გამქრალა, შეწუხებულა მონადირე. ვერ მიმხვდარა ყურშას დაკარგვის მიზეზს, ხან ეგონა – ვაჭართა ქარავანს გაჰყვაო, ხან კი – ქაჯებმა მოიტაცესო. ჩემო ყურშაო, ორბისა ლეკვო, ჩემო ყურშაო, /ყურშა გავგზავნე სანადიროდაო, ო, ჩემო ყურშაო. /ყურშა გამიქრა შუალამითა, ო, ჩემო ყურშაო. /ვაითუ გეკადროს ქაჯს მოეპარე, ო, ჩემო ყურშაო, /ყურშას ყურ-ტუჩი ოქროსი ესხა, ო, ჩემო ყურშაო, /ყურშას ყეფილი ჰგავდა ქუხილსა, ო, ჩემო ყურშაო, /ყურშას თვალები – მთვარის ოდენი, ყურშას წარბები – გველის ოდენი. /ყურშას თათები – ქვეყნის ოდენი... ყურშას ნახტომი – დიდი მინდორი.

⁵¹ შდრ. 222. გარას ბეჭი: გარა ქისტეთში ლაშქრობდა. ტყვეებ გადმალდოდა. ხატის ხევისბერი ყოფილა ხახათ ხახათი, ჯომარელ კაცი. გადაუღის ხალხი, გადმალდის და ტყუილადა სტანჯავს, ვერც ტყვეებ გადმალდის, ვერც საქონ გადმალდის. მერე ამან (ხახათ ხახათ) სიზმარი ნახა: „მათურის წყალი სავა არის, იქ კაი მინდორი იყო. იმაში შავიყარენითო. ვოგოლაურთიდან მოიდა ერთი ჯარიო, ლურჯი ჯარი იყო. შავიყარენითო და იქ ვიჭიდავეთო და იმან წამაქციაო“. იმან კი

ნახა ქესხიმ (სიზმარი): მამა ღვთაებამ მთიდან (ჩამოსძახა): „რატომ ჭამთ თქვენ მას მთებში, ქესხის? ...“

ნახა მეორე სიზმარი...

ნახა ასევე მესამე სიზმარი: ნათარას მთიდან მოიტანა ... ფერას ქალაქში. ...

მეოთხე სიზმარიც ნახა: მძიმე დიორიტის-ქვა ჩამოვარდა ციდან და გაანადგურა (ქვეყანა)... და ადამიანი.

მეხუთე სიზმარიც ნახა: ქესხის მამის ღვთაებებმა ცეცხლის დანთება დაიწყეს...

მექვსე სიზმარიც ნახა: ქესხის ყელსაბამი ჰკიდია ყელზე, მის გვერდით კი დევს ქალის ხის ფეხსაცმელი...

მეშვიდე სიზმარიც ნახა: ქესხი... ლომებთანაა. გავარდა კარიბჭისკენ. კარიბჭის წინ კი მიწის ჭია-გველი ნახა. როდესაც განათდა, გამოვიდა მზის ღვთაება სხივების გვირგვინით. იდგა ქესხი სუკეთესო ადგილას.

(ქესხიმ) დედას ღამის სიზმრების მოყოლა დაუწყო. ქესხი ეუბნება დედამისს: „როგორ მოვიქცეთ? წავიდეთ, მოვკვდეთ (და) შემჭამონ მთებშიო?“

დედამ მიუგო ქესხის: „სიზმრის სიტყვები შემდეგია:⁵² ბალახი გაიზრდება... სიზმრები... მისგან გამოდის მდინარე... ტყე კი... ქალთალა-დღისით... ხმაური. ჩვენ კი... ჩვენ მოვკვდებით... აქ... ლურჯი შალის ნაჭერი...“

არ წააქცია, იმან წააქცია, რო ის გარაი იყო და ისი სჯობნიდა იმას მოჭერტებითა და ყისმათითა. ხახა ტყუილადა სტანჯავდა ხალხსა, ის კი (გარა) არა სტანჯავდა - ტყვეებიც გადმადიდოდა. მერე მოკვდა ეს გარაი. დამარხეს და გადადის-გადმოდის ეს ხალხი და ცარივლებ გადმოდის ისევა, ველარც ტყვეებ გადმორეკეს და ველარც ცხვარ-ძროხა გადმორეკეს. მკითხავთან მივიდენ. ეგრეა ჩვენი საქმეო, უთხრეს მკითხავს. „თქვენ წადითო და გარა ამოთხარეთო“, - უთხრა მკითხავმა, - „მარჯვენა ბეჭი ამიღეთო იმისიო და დროშას შაბითო და, აბა, გამარჯვებული გადმოხვალთ თუ არაო“. მართლა ამოთხარეს გარაი. წავიდენ და გადმორეკეს ცხვარი, ძროხა. მოიდენ გამარჯვებულები.

⁵² დედისა და მონადირის საუბრის, სიზმრის ახსნის შესახებ შდრ. 481. თელავის ღვთაების ეკლესია: „თელავის შუაგულ მთაზე გაშენებულია ძველი ციხე-გალავანი ბურჯებით. ამ გალავნის შიგნით არის ახლად გაკეთებული პატარა გალავანი, რომელიც ღვთაების ტაძარს აქვს გარშემორტყმული. ეკლესიის შენობა კარგა დიდია. მარჯვენა კუთხეში ასვენია ძვირფასი ქვებით მოჭედილი ღვთაების ხატი. როგორ იპოვეს ეს ხატი და თვით ეკლესია როგორ აშენდა, ამის შესახებ დღემდის დარჩენილია შემდეგი გადმოცემა: იმ ალაგას, სადაც დღეს ეკლესიაა აშენებული, უწინ საშინელი უტეხი ტყე ყოფილა. ტყეში მეტად მრავალი ნადირი სცოდნია, ასე რომ მახლობელ სოფლის თავად-აზნაურნი და საზოგადოდ მონადირენი თითქმის სულ ამ ტყეში ნადირობდნენ თურმე. ყველაზე ძლიერ კი ერთს თავადს რუსიშვილს ჰყვარებია ამ ტყეში ნადირობა. ერთს დღეს თავადი ჩვეულებისამებრ ამოსულა ტყეში სანადიროდ. ნადირობა თურმე მეტად ნარჯვედ მოსდიოდა და ისე გაეტაცნა, რომ შეუმჩნევლად ტყეში დაჰლამებოდა. ბინდისას, როცა კარგად ეჯერა გული ნადირობით, მოინდომა შინ დაბრუნება, მაგრამ ნანადირევის წაღება ღამე უცხენოდ შეუძლებელი იყო და ტყეშიაც დატოვება არ შეიძლებოდა. მეტი ღონე არ იყო, მონადირე იმ ღამეს ტყეში უნდა დარჩენილიყო. ნანადირევის ხელ-და-ხელი ვახშამი ეჭამათ ბატონსა და მსახურს და დღის ნადირობისაგან დაღლილთ ტკბილად დასძინებოდათ. თავადს ძილში გამოსცხადებოდა მოხუცი კაცი და ეთქვა: „ადექ და მოსთხარე მიწა სწორედ ამ ალაგას, სადაც სწევხარ. ეს ალაგი

5. გმირი გურფარანცახი⁵³

ზღაპარში მოთხრობილია აილანუვას მეფის გმირი გურფარანცახის თავგადასავალი, რომელიც სხვა გმირებთან ერთად აქადის წინააღმდეგ საომრად გასწევს და მშვილდისრის სროლაში შეჯიბრში მიიღებს მონაწილეობას.

...გურფარანცახმა უმაღლესი მოკლა დათვი და კლდისკენ გასწია... მათ აქადისკენ გასწიეს. ქალაქ აქადში იგი იმფარქუს შეხვდა. 60 მეფე (და) 70 გმირი (ქალაქისკენ) დაიდრა.

წინა ადგილი თავის სიძე გურფარანცახს დაუთმო. ჭამეს და დალიეს და გაიხარეს, შემდეგ კი მშვილდ-ისარი და შუბები მოითხოვეს. როდესაც აღიჭურვნენ, გურფარანცახის წინაშე წარდგნენ. ისროლა გურფარანცახმა - გაიფრინა ისარმა, როგორც ჩიტმა, 60 მეფე (და) 70 გმირი დაამარცხა სროლისას.

იმფარქუ საწოლ ოთახში გაემურა და დაწვა. გურფარანცახიც გაემურა დასაძინებლად. მას უმაღლესი ხარისხის ზეთი აპკურეს და გზა ყვავილებით მოურთეს. წავიდა საძინებელში და საწოლზე კიბით ავიდა. მეორე დღეს მეუღლე თათიციული ეახლა... გურფარანცახს (და უთხრა): „სანამ მე ... ვარ, მე არ მომიახლოვდეთ.“

...არანცახის მდინარე არწივივით აჩქარდა, (და) აქადის ქალაქში შევიდა...

ეს მოხდა ქალაქ ნუადუში, (სადაც იგი) კიბეზე ჩამოჯდა. გურფარანცახი განუწყვეტლივ მოთქვამდა, გმირები კი მას გამუდმებით ევედრებოდნენ. არანცა ეკითხებოდა გურფარანცახს: „რატომ ტირიო? რატომ გადმოგდის ცრემლები სუფთა თვალებიდან, რატომ მოთქვამთ ქალაქ აილანუვაშიო?“ გურფარანცახი პასუხობს არანცას: „რატომ დარჩი აქო?“

წმინდაა, მიწაში გამოქვაბულია, სადაც ასვენია ღვთაების ხატი. შენ თანამოდმით გარდაეცი, რომ წმინდანი მიწაში არ ამყოფონ, აუშენონ შესაფერი ეკლესია და თავის შესაფერს ადგილას დაასვენონ ხატიო“. თავადს გამოღვიძებოდა თუ არა, აეყენებინა მსახურიც. მსახური ნანადირევის საყარაულოდ დაეტოვებინა ტყეშივე და თვითონ წამოსულიყო შინ. მოსვლისთანავე მოხუც დედისთვის ეამბნა სიზმარი. მეორე თუ მესამე დღეს მოხუცი დედა თავადისა ორი მსახურით წასულიყო ფეხით ტყეში ღვთაების ტაძრის საძებნელად. მთელი ორი დღე თურმე თხარა ორმა კაცმა ნაჩვენებ ალაგას მიწა. მესამე დღეს მისდგომოდნენ გამოქვაბულს. ერთი მთხრელი საჩქაროდ ამოსულიყო და ქალბატონისთვის მოეხსენებინა: „ქალბატონო, ხატი ვიპოვეთო“. მსახური და ქალბატონი მისულიყვნენ გამოქვაბულთან, სადაც ესვენა ხატი, ხატს წინ პატარა შანდალში ორი წმინდა სანთელი ენთო. მოხუცს მოწიწებით ეცა თაყვანი ხატისათვის, მიეფარებინა გამოქვაბულის შესასვლელისთვის სიძი ქვა და დაბრუნებულიყო სოფელში. მოხუცებულ რუსიშვილს ერთ თვეში აუშენებინა გამოქვაბულის თავზედ ფიცრის პატარა ეკლესია და ხატიც ამ ეკლესიაში ამოესვენებინა. ეკლესიის აშენებისთანავე თავად რუსიშვილებს გადაეკაფნათ გარშემო ტყე, თავიანთ სოფლისათვის სრულიად დაენებებინათ თავი და გადმოსახლებულიყვნენ ამ ადგილას, სადაც დღესაც ცხოვრობენ“.

⁵³ CTH 362

ასე პასუხობს არანცა: „მე მთავარი ამინდი ვარ, მთავარი წყალი ვარ...“

მაშინ გურფარანცაბი პასუხობს: „გოგონა იმიტომ მომცა მან, პატარძლის ფასი გადაიხადაო“.

არანცამ რა გაიგო ეს (სიტყვები)... არწივივით გაფრინდა და ქალაქში შეაღწია. მივიდა დედა ქალღვთაება ხანახანასთან (და) ბედის ქალღვთაებასთან. როდესაც მომავალი არანცა დაინახეს, მისცეს საჭმელი და სასმელი. მანაც შეჭამა და დალია ერთხელ, ორჯერ, სამჯერ, ოთხჯერ, ხუთჯერ, ექვსჯერ, შვიდჯერ, რვაჯერ (და) ცხრაჯერ...

6. ვერცხლის ამბავი⁵⁴

ზღაპარში მოთხრობილია ვერცხლის ამბავი, რომ იგი ღვთაებებს შორის ყველაზე უპირატესია. ქუმარბიმ შვილი მოკვდავ ქალთან გააჩინა. როგორც ჩანს, ქუმარბი, მიატოვებს დედას და ვერცხლი მამის გარეშე იზრდება. როდესაც ვერცხლი აღმოაჩენს, რომ მამა - ღვთაება ქუმარბი ჰყავს, მის ძებნას იწყებს. ზღაპრის დანარჩენი ნაწილი საკმაოდ გაურკვეველი და ძლიერ დაზიანებულია, მაგრამ ვარაუდობენ, რომ ვერცხლი ართმევს მეფობას თემებს, რისხვას დაატებს ღვთაებებს და მათზე გაბატონდება. ულიქუმისა და ხედამუს ამბების ანალოგიურად, ვერცხლი განიხილება, როგორც ქუმარბის იარაღი, რომელიც თემების ტახტიდან ჩამოგდებისა და ზეცის მეფობის დასაუფლებლად შეიქმნა. თუმცა, ტექსტის ფრაგმენტულობის გამო, შესაძლებელია, რომ ტექსტის შინაარსი სხვანაირადაც გავიგოთ.⁵⁵

შესავალი

(მას) არავინ აყენებს ამინდის, ნინევეს იშთარის⁵⁶ და სხვა ღვთაებების გვერდით. (არავინ ცნობს მის) ძალას, მიუხედავად იმისა, რომ მისი სიბრძნე (ყველა დანარჩენზე მაღლა დგას), მისი ბრძოლის ჟინი უპირველესია, მისი მადლი (ყველას) მადლზე უმთავრესია.

მე გაიმბობთ (ამბავს) უტკბილეს ვერცხლზე, (რომელიც) ძველმა კაცებმა (მიამბეს) - ადრე ხომ ვერცხლი არ არსებობდა (და) მისი არსებობის შესახებ არავინ არაფერი იცოდა:

⁵⁴ CTH 364: HFAC 12; I. A: KUB 33.115; B. 36.18; ii = A ii; C. KBo 22.80; D. KBo 26.107; II. A. KUB 17.4; B. KBo 22.82; C. KBo 22.146; III. A. KUB 36.19; B. KUB 33.91

⁵⁵ ტექსტის შედარებითი ფოლკლორისტული ძიებების შესახებ იხ. Waal W.J. (2014) 295-306.

⁵⁶ აჭარულ მითოსში იშთარი / ეუდაარი შემორჩენილია მზის ღვთაების სახელით. შდრ. 492: «ძველათ თვარე რო დაბნელდებოდა, იტყოდენ, ეუდაარი იკავებსო. არის ჰაერში ეუდაარი და ის იჭირავსო. თოფს ისროდენ, რომ შეიშინდება და გაუშვებსო. ეუდაარი ვეშაპია. ვეშაპი გველს გავს, მაგრამ უფრო ხოშორია. არდაჰანში ხანდახან ელვა-ჭექა რომ დეიწყობდა, ეუდაარი გეირბენდა ჰაერში. მას კუდი ქონდა ჩამოკიდებული და რასაც მოხთებოდა ეს კუდი, იმას გააქარვებდა. ეს ეუდაარი მე ერთხელ დანახული მაქვს არდაანში, „ზურზუნას“.

ვერცხლმა ობოლ ბავშვს ჯოხი დაარტყა. გამწარებულმა ობოლმა⁵⁷ ვერცხლს მიმართა: „ჩემო ვერცხლო, რატომ (გვცემ?) რატომ გადაწყვიტე ჩვენი მოკვლა? შენც ხომ ჩვენნაირი ობოლი ხარ?“

(როდესაც ვერცხლმა ეს სიტყვები გაიგონა), თავი შეეცოდა. საცოდავად გაეშურა თავის სახლისკენ და დედამისს უამბო ამის შესახებ: „ბავშვები, რომლებიც ვცემე, გამიბრაზდნენ - ერთი ბავშვი ჯოხით ვცემე; მან კი გამლანძღა. რაც იმ ბავშვმა მითხრა, დედაჩემო, უნდა იცოდე: - „რატომ გვცემ, რატომ (გინდა ჩვენი მოკვლა?) შენ რა, ჩვენნაირი (ობოლი) არ ხარო?“

(მაშინ დედამისმა) ჯოხი გამოართვა (და) ასე მიუგო: „(არ გამიბრაზდე), ვერცხლო! (მეც) არ მცემო! რომელი ქალაქის შესახებაც მეკითხები, გეტყვი: (მამაშენი ქუმარბია), ქალაქ ურქიშის მამა. ურქიშია მისი ქალაქი, ურქიშში ცხოვრობს და მთელი ქვეყნის სამართალს განაგებს. ამინდი შენი ძმავა, იგი ცის ბატონია და ამ ქვეყნად - მეფეა. იშთარი, ნინევეს დედოფალი - შენი დაა. ასე რომ, არც ერთი (ღვთაების) არ შეგეშინდეს! ერთადერთი ღვთაება, რომელსაც პატივი უნდა სცე, ისაა, ვინც მტრის ქვეყნებს ანადგურებს და მხეცებს ამძვინვარებს, რაც ცაში (დაფრინავს) და მიწაზე (დადის), ყველაფერს ამოძრავებსო“...

როდესაც ვერცხლმა დედამისის სიტყვები ისმინა, გზას დაადგა და ურქიშს მიაღწია. მაგრამ (მამამისი ქუმარბი) სახლში არ დახვდა, რადგან ქვეყნად სასეირნოდ იყო წასული.

...ვეზირმა ამინდს მიმართა: „ვერ დაიჭექებ, არ იცი, რომ ძვირფას და ძლიერ ზეცაში ვერცხლი გამეფდა და ყველა ცოცხალ არსებასა და ღვთაებას მწყემსის ფსტის ხის კომბლით ნახირივით მწყემსავსო“.

ამინდმა თავის ვეზირს მიუგო: „(ნუ დადარდიანდები), გავწიოთ, (მოვილხინოთ), ვჭამოთ და ვსვათ, მამა (მაინც) ვერ გვჯახბნის (და) ნუთუ ვერცხლმა რა უნდა გვიყოსო?“ (მართლაც), გადახვიეს ერთმანეთს ხელი და წავიდნენ.

(მიდიან და) უცაბედად, ერთ ქალაქს მიაღწენენ. (კარიბჭესთან) ძლიევამოსილი ვერცხლი შემოხვდათ, რომელიც ალესილი ხმალივით იდგა ისე, რომ ყველას (შიშის ზარს ცემდა).

⁵⁷ შდრ. 101. ხახაბოს დაარსება: „ერთ ობოლ ბაღლ ყოფილ, მერე ბიძასთან ყოფილ წამაზდილი. ჯვარშიით განძ დაუკარგავ და ამ ბაღლისად დაუბრალებავ. ის ბაღლ თურმე იპარავდ სოფელჩიით რაღაცაებს. სოფელს უთქმავ, რომ - მაგის მეტ კაც არ მაიპარავდავ. ამდგარა და წამასულ. პირველად კელმოკლეს დასახლებულ, იქ იცხოვრავ. კარგად უნახავ ის განძი და მეორე განძში ჩასმულ აღმოუჩენავ. მასულ ბიძა და უთქმავ: „წამოდივ, განძ ვიპოვეთავ“. მემრე აღარ წასულ და აქედან დაარსებულ მინდიკაურების სოფელი.“

...ყველა ღვთაება ვერცხლს ეთაყვანება. მან ძალაუფლება ჩაიგდო ხელთ, შუბი მოიმარჯვა და მზე და მთვარე ციდან ჩამოაგდო. მზემ და მთვარემ მას ქედი მოუხარეს და პატივი მიაგეს.

მივიდნენ მზე და მთვარე ვერცხლთან სასაუბროდ: „(ვერცხლო, ჩვენო ბატონო), არ მოგვკლა. ჩვენ ცის და მიწის მნათობები ვართ, ქვეყნიერების ჩირაღდნები ვართ, რომელსაც შენ (მართავ) და თუკი ჩვენ მოგვკლავ, ისე მოხდება, რომ ჩენი ბატონობის ქვეშ არსებულ ქვეყანაზე დაბნელდება“.

(ეს რომ გაიგონა), სული სიყვარულით (აევისო ვერცხლს) და შეიწყალა ღვთაებები...

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

Keilschrifttexte aus Boghazköy (KBo), Berlin.

Kelischriftkunden aus Boghazköy (KUB), Berlin.

<https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/CTH/>

ღამბაშიძე მ., (2014), ფეხსაცმლის სახეობანი ხეთური ტექსტების მიხედვით, აღმოსავლეთმცოდნეობა N 2, 112.

ღამბაშიძე მ., (2021), ხეთური კანონები, History, Archaeology, Ethnology VII, 357-384.

ღამბაშიძე მ., (2022), ცხენის გახედვის ტექსტი (ე.წ. „ქიქულის ტექსტი“ – CTH 284), History, Archaeology, Ethnology VIII, 317-335.

ძველი აღმოსავლეთის ხალხთა ისტორიის კრესტომათია (1990).

ქართული ხალხური პროზა III. (2023). აკადემიური წიგნი.

Гамбашидзе М., (2003) “О локализации города Цалпа по данным ”Текста Анитты”, “Археология, Этнология и Фольклористика Кавказа (Материалы международной конференции в Ереван, 17-18 Ноября, 2003”, Ереван 2003, 103-104.

Beckman G. (1982), The Anatolian Myth of Illuyanka, JANES 14, 11-25.

Beckman G., (1989) BA 52/2-3, 104-140.

Buccellati, G., Kelly-Buccellati, (1997), Urkesh: The First Hurrian Capital. The Biblical Archaeologist, vol. 60, no. 2, 77-96.

Burkert, W., (1979), Von Ullikummi zum Kaukasus: Die Felsgeburt des Unholds, in: Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft, N.F. Bd. 5, 253-261.

Chazan M., Lehner M., (1990), An Ancient Analogy: Pot Baked Bread in Ancient Egypt and Mesopotamia. In: Paléorient, vol. 16, n°2. 21-35.

Corti C., (2017), Wine and Vineyards in the Hittite Kingdom: A case Study of Northern Anatolia and the Southern Black Sea Coast, ANESS 51, 51.

Groddek D. (1994), Fragmenta Hethitica dispersa I, in: AoF 21,330 (Nr. 2), 328-338.

Groddek D. (2007), Varia mythologica, FsKošak, 313-339.

Güterbock H. G., (1946) Kumarbi: Mythen vom Churritischen Kronos, Zürich.

Güterbock, H. G. (1951-2): The Song of Ullikummi. Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth. in: JCS 5, N 4 135-161; JCS 6, N 5, 8-42.

Haas V. (1982) Hethitische Berggötter und hurritische Steindämonen.

Haas V. (1977), Magie und Mythen im Reiche der Hethiter.

Haas V. (2006), The Hittite Literature , 156-171.

- Hoffner A. (1990), Hittite Myths;
- Hoffner H. (1998), Hittite Myths, Society of Biblical Literature.
- Jakob-Rost L. (1977), Das Lied von Ullikummi, 27ff.
- Klengel H., (1987-90) Lullu(bum), in: Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie, 7 Bd, 164-168.
- Korolëv A.A. (1999), Hittite Texts: New Readings, Joins, and Duplicates, *Studia Linguarum* 2, 281f.
- Mazoyer S. M., (2003) *Télipinu*, 205ff.;
- Moore C. (1975) The Disappearing Deity Motif in Hittite Texts: A Study in Religious History, 164-179;
- Otten H. - Rüster Ch. (1972), Text Connections from Boğazköy - Plates (11-20), *ZA* 62, 231 (Nr. 13).
- Parker S. B., (1997) Ugaritic Narrative Poetry, *Writings from the Ancient World*, No 9. Atlanta, GA: Scholars Press., 10, 13-14
- Peccioli Daddi and Polvani, (1990); *La Mitologia Ittita. Testi del Vicino Oriente Antico* 4.1. Brescia: Paideia Editrice. 163 ff.
- Porada, E. (1959), The Hasanlu bowl. *Expedition* 1(3): 19-22.
- Restelli F. B., Mori L. (2014), Bread, baking moulds and related cooking techniques in the Ancient Near East, *Food & History*, Volume 12 - n° 3 F, 39-56.
- Siegelova J., *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, Wiesbaden (1971).
- Singer I., (1995), Some thoughts on translated and Original Hittite Literature.
- Singer I., (2007), Mythological aspects in the Hittite Colonization of Anatolia, Vol. 11, 1.
- Trabazo J.V.G. (2002), *Textos religiosos hititas. Mitos, plegarias y rituales*, BCBO 6, 176-251.
- Ünal, A., (1994), Das Lied von Ullikummi, CTH 345, in: *Texte aus der Umwelt des alten Testaments*, Bd. III, Weisheitstexte, Mythen und Epen II, 830-844.
- Ünal, A., (2007), *Multilinguales Handwörterbuch des Hethitischen*.
- Waal W.J. (2014), Silver in Search of his Father: A Comparative Folkloristic Approach to an episode of the Song of Silver, in: *Silver, Money and Credit. A Tribute to Robartus J. van der Spek on the Occasion of his 65th Birthday on 18th September 2014*. PIHANS, vol. 128 295-306.
- Zimmern H. (1924), Der Kampf des Wettergottes mit der Schlange Illuyankas. Ein hethitischer Mythos, 430-441.

REFERENCES

Keilschrifttexte aus Boghazköy (KBo), Berlin.
 Keilschrifturkunden aus Boghazköy (KUB), Berlin.
<https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/CTH/>

- ghambashidze, m., (2014), pekhsatsmlis sakheobani xeturi teqstebis mikhedvit, aghmosavletmcodneoba N 2, 112. [Ghambashidze M., (2014) Arts of the shoes in Hittite Texts, *Orientalistic* N 2, 112.].
- ghambashidze, m., (2021), kheturi kanonebi, *History, Archaeology, Ethnology* VII, 357-384. [Ghambashidze M., (2021), Hittite Laws, *History, Archaeology, Ethnology* VII, 357-384].
- ghambashidze, m., (2022), tsghenis gakhedvnis teqsti (e.c. “kikulis teqsti” - CTH 284), *History, Archaeology, Ethnology* VIII, 317-335. [Ghambashidze M., (2022) The Horse-Training Text (=Kikkuli Text – CTH 284) *History, Archaeology, Ethnology* VIII, 317-335.

- ghambashidze, m., ghambashidze n., (2023) ulikumis zgapari, *History, Archaeology, Ethnology* VIII, 306-316. [Ghambashidze M., Ghambashidze N., (2023), *Story of Ullikummi (CTH 345)* *History, Archaeology, Ethnology* VIII, 306-316.
- zveli agmosavletis khalkkhta istoriis krestomatia (1990). [The Chrestomathy of the Ancient Near East (1990).
kartuli khalkhuri proza III. (2023). [Georgian Folk Prose III (2023).
- gambasidze m. (2003), o lokalizacii goroda zalpa po dannim "teksta anitti", "arkheologia, etnologia n folkloristika kavkaza, erevan 17-18 nojabrja 2003, 103-104. [Ghambashidze M., (2003) About localisation of the town Zalpa according to the "text of Anitta", in: *Archaeology, Ethnology and Folkloristic of Caucasus, Erevan* 103-104.
- Beckman G. (1982), *The Anatolian Myth of Illuyanka*, *JANES* 14, 11-25.
- Beckman G., (1989) *BA* 52/2-3, 104-140.
- Buccellati, G., Kelly-Buccellati, (1997), *Urkesh: The First Hurrian Capital. The Biblical Archaeologist*, vol. 60, no. 2, 77-96.
- Burkert, W., (1979), *Von Ullikummi zum Kaukasus: Die Felsgeburt des Unholds*, in: *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft*, N.F. Bd. 5, 253-261.
- Chazan M., Lehner M., (1990), *An Ancient Analogy: Pot Baked Bread in Ancient Egypt and Mesopotamia*. In: *Paléorient*, vol. 16, n°2. 21-35.
- Corti C., (2017), *Wine and Vineyards in the Hittite Kingdom: A case Study of Northern Anatolia and the Southern Black Sea Coast*, *ANESS* 51, 51.
- Groddek D. (1994), *Fragmenta Hethitica dispersa I*, in: *AoF* 21,330 (Nr. 2), 328-338.
- Groddek D. (2007), *Varia mythologica*, *FsKořak*, 313-339.
- Güterbock H. G., (1946) *Kumarbi: Mythen vom Churritischen Kronos*, Zürich.
- Güterbock, H. G. (1951-2): *The Song of Ullikummi. Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth*. in: *JCS* 5, N 4 135-161; *JCS* 6, N 5, 8-42.
- Haas V. (1982) *Hethitische Berggötter und hurritische Steindämonen*.
- Haas V. (1977), *Magie und Mythen im Reiche der Hethiter*.
- Haas V. (2006), *The Hittite Literature*, 156-171.
- Hoffner A. (1990), *Hittite Myths*;
- Hoffner H. (1998), *Hittite Myths*, *Society of Biblical Literature*.
- Jakob-Rost L. (1977), *Das Lied von Ullikummi*, 27ff.
- Klengel H., (1987-90) *Lullu(bum)*, in: *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, 7 Bd, 164-168.
- Korolëv A.A. (1999), *Hittite Texts: New Readings, Joins, and Duplicates*, *Studia Linguarum* 2, 281f.
- Mazoyer S. M., (2003) *Télipinu*, 205ff.;
- Moore C. (1975) *The Disappearing Deity Motif in Hittite Texts: A Study in Religious History*, 164-179;
- Otten H. - Rüster Ch. (1972), *Text Connections from Boğazköy - Plates (11-20)*, *ZA* 62, 231 (Nr. 13).
- Parker S. B., (1997) *Ugaritic Narrative Poetry*, *Writings from the Ancient World*, No 9. Atlanta, GA: Scholars Press., 10, 13-14
- Peccioli Daddi and Polvani, (1990); *La Mitologia Ittita. Testi del Vicino Oriente Antico* 4.1. Brescia: Paideia Editrice. 163 ff.
- Porada, E. (1959), *The Hasanlu bowl. Expedition* 1(3): 19-22.
- Restelli F. B., Mori L. (2014), *Bread, baking moulds and related cooking techniques in the Ancient Near East*, *Food & History*, Volume 12 - n° 3 F, 39-56.
- Siegelova J., (1971). *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, Wiesbaden.
- Singer I., (1995), *Some thoughts on translated and Original Hittite Literature*.
- Singer I., (2007), *Mythological aspects in the Hittite Colonization of Anatolia*, Vol. 11, 1.
- Trabazo J.V.G. (2002), *Textos religiosos hititas. Mitos, plegarias y rituales*, *BCBO* 6, 176-251.

- Ünal, A., (1994), Das Lied von Ullikummi, CTH 345, in: Texte aus der Umwelt des alten Testaments, Bd. III, Weisheitstexte, Mythen und Epen II, 830-844.
- Ünal, A., (2007), Multilinguales Handwörterbuch des Hethitischen.
- Waal W.J. (2014), Silver in Search of his Father: A Comparative Folkloristic Approach to an episode of the Song of Silver, in: Silver, Money and Credit. A Tribute to Robartus J. van der Spek on the Occasion of his 65th Birthday on 18th September 2014. PIHANS, vol. 128 295-306.
- Zimmern H. (1924), Der Kampf des Wettergottes mit der Schlange Illuyankas. Ein hethitischer Mythos, 430-441.